

Azərbaycan
Tərcümə
Mərkəzi

Aydın

www.aydinyol.az

5 avqust 2016-cı il № 26 (85) * Həftəlik ədəbi-ictimai qəzet * Qiyməti 30 qəpik

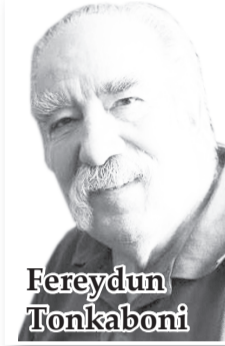
**Kraliça
Nurun
həyat
hekayəti**

» sahifə 5

**“Bu layihə
gənclərin
yaradıcılığını küll
halında görməyə
imkan yaradacaq”**

» sahifə 6

**Bazar
meydanından
bir
səhnə**

» sahifə 13

Azərbaycan kitabxanalarının yaşı və yaddaşı

V əsrdən başlanan kitab yolu

» sahifə 10

**Yol
gözləyən
qatar**

» sahifə 12

**Üç Oskarlı
rejissor
Putin
haqqında
film çəkir**

» sahifə 16

ANONS

*Yaponiyada Kamal
Abdullanın daha bir
kitabı nəşr olunacaq*

» sahifə 3

*Qəbələdə VIII Beynəlxalq
Musiqi Festivalı*

» sahifə 3

*Orfoqrafiya lüğətindən
çıxarılan sözlərin
təsnifatının davamı*

» sahifə 4

Dənizlə zarafat...

» sahifə 5

*Vaqif Aslanın
“Ruhlarla söhbət”i*

» sahifə 7

Ən yaxın dost

» sahifə 9

*Cəfər Cabbarlının
həyata keçməyən arzusu*

» sahifə 11

*Biz yeni ili
niyə bayram edirik?*

» sahifə 14

*Coan Roulinq “Harri
Potter” silsiləsini bitirdi*

» sahifə 16

*“Taxt-tac oyunu”nun
yubiley buraxılışı*

» sahifə 16

*İstanbul Ərəbcə Kitab
Sərgisini 50 min adam
ziyərət edib*

» sahifə 16

○ Prezident İlham Əliyev Bakının Yasamal rayonunun keçmiş "Sovetski" ərazisində yeni yol-nəqliyyat infrastrukturunun təməlini qoyub.

Dövlət başçısına paytaxtın "Sovetski" kimi tanınan ərazisində "Azəravtoyol" Açıq Səhmdar Cəmiyyəti tərəfindən aparılan yenidənqurma və abadlıq işləri barədə məlumat verildi.

Bu ərazidə aparılacaq işlərin birinci mərhələsində 26 hektarda yolların salınması və abadlıq işlərinin görülməsi nəzərdə tutulur. Buraya 23 hektar sahədə yaşıllaşdırma və abadlıq, 3 hektar sahədə isə avtomobil yollarının tikintisi işləri daxildir.

"Azəravtoyol" ASC-nin sədri Saleh Məmmədov dövlətimizin başçısına layihənin icrası ilə bağlı məlumat verdi. Bildirildi ki, 3827 yaşayış və qeyri-yaşayış sahəsi sahibləri müvafiq qayda kompensasiya ilə təmin ediləblər. Ümumilikdə, 219 obyekt üzrə vətəndaşlar yaşayış sahəsi ilə təmin olunublar. Yaşayış sahəsi ilə təmin edilənlər əsasən 12-16 kvadratmetr sahədə, olduqca ağır kommunal şəraitdə yaşayan ailələr olub. Keçmiş "Sovetski" ərazisində satın alınan obyektlərdən 249-nun isə söküntüsü "Azəravtoyol" ASC tərəfindən davam edir. Burada ümumi uzunluğu 6 kilometrədən çox olan 5 küçədə əsaslı şəkildə yenidənqurma işləri aparılacaq.

İlham Əliyev paytaxtın keçmiş "Sovetski" ərazisində yeni yol-nəqliyyat infrastrukturunun təməlini qoyub

Yenidənqurma işləri Balababa Məcidov, Abdulla Şaiq, Mirzəağa Əliyev küçələrində, Füzuli küçəsinin davamında və Nəriman Nərimanov küçəsində həyata keçiriləcək. Əvvəllər bu küçələrin ensiz olması, üstəlik bir çox hissələrdə piyada səkilərinin olmaması avtonəq-

liyyat vasitələrinin, həmçinin piyadaların gediş-gəlişində xeyli çətinliklər yaradırdı. Yenidənqurma işləri çərçivəsində küçələr həm genişləndiriləcək, həm də enli piyada səkili inşa ediləcək. Yenidən qurulacaq küçələrdə mühəndis kommunikasiyaları - su, məişət və ya-

ğış suları üçün kanalizasiya, işıq, qaz, rəbitə xətlərinin dəyişdirilərək müasir tələblər səviyyəsində qurulması nəzərdə tutulur.

Prezident İlham Əliyev keçmiş "Sovetski" ərazisində yeni yol-nəqliyyat infrastrukturunun təməlini qoydu.

Yenidən qurulacaq Balababa Məcidov küçəsinin uzunluğu 440 metrdir. Küçənin əvvəlki eni 7-8 metr olub. Hazırda layihə çərçivəsində küçə genişləndirilərək 15 metrə çatdırılacaq. Layihəyə uyğun olaraq, burada 3 hərəkət zolağı olmaqla, yolun eni 12 metr təşkil edəcək. Tikinti işlərinin aparılacağı Abdulla Şaiq küçəsinin eni əvvəllər 5-6 metr olub. Yeni layihəyə uyğun olaraq, küçə 19 metrə qədər genişləndiriləcək. Mirzəağa Əliyev və Füzuli küçələrinin əvvəlki hərəkət hissəsinin eni də 4-5 metr olub. Burada da yenidənqurma işləri çərçivəsində yolun eni 19 metrə çatdırılacaq. Aparılacaq yenidənqurma işləri çərçivəsində Nəriman Nərimanov küçəsinin iki min metrədən artıq hissəsində də tam müasir yol infrastrukturunun yaradılması nəzərdə tutulur. Küçənin hərəkət hissəsinin hazırkı eni 7 metr təşkil edir. Layihəyə əsasən yolun hərəkət hissəsinin eninin 17,5 metrədək genişləndirilməsi nəzərdə tutulur.

Yollarda, həmçinin yeni müasir işıqlandırma sistemi qurulacaq. Bu isə günün qaralıq vaxtında nəqliyyatın və piyadaların hərəkətinin təhlükəsiz təşkilində mühüm rol oynayacaq. Burada müasir avtobus dayanacaqlarının qurulması da nəzərdə tutulur.

Prezident İlham Əliyev görüləcək işlərlə bağlı tapşırıq və tövsiyələrini verdi.

"Açıq kitab" online mütaliəçilərin portalıdır!

ARNK yanında Tərcümə Mərkəzinin "Açıq kitab" online kitabxanası Azərbaycan, rus və digər xarici dillərdə yüzlərlə klassik, müasir bədii ədəbiyyat nümunələrinin, mətn və materialların, lüğətlərin, müxtəlif sahələrə dair elmi, publisistik ədəbiyyatların, dünya dillərinə tərcümə edilmiş Azərbaycan ədəbiyyatının, həmçinin Azərbaycan dilinə tərcümə edilmiş dünya ədəbiyyatlarının elektron versiyasını mütəmadi olaraq, pulsuz yayımlayır.

Kitabxana vasitəsi ilə Tərcümə Mərkəzinin "Xəzər" dünya ədəbiyyatı jurnalının və "Aydın yol" qəzetinin dövrü saylarını da pulsuz əldə edə bilərsiniz. Bunun üçün www.achiqkitab.az ünvanlı kitabxanaya daxil olmaqla yüzlərlə nəşri ödənişsiz əldə etmək olar!

Onu da qeyd edək ki, artıq onlayn kitabxanamızın rus dilli versiyası da fəaliyyət göstərir.

Təsisçi: Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzi

Baş redaktor: Yaşar Əliyev

İcraçı direktor: Bəhlül Seyfəddinoğlu

Redaksiya heyəti: Nəriman Əbdülrəhmanlı, Feyziyyə, Nəringül Əliyeva

Qəzet 2014-cü ilin 24 oktyabrından çıxır.

"Azərbaycan" nəşriyyatında çap olunub.

Tiraj: 1250. Sifariş: 2157

Ünvan: Bakı, Topçubaşov küçəsi 74.

Telefon: 595 16 05.

E-mail: aydinyol.az@gmail.com

Qəzet Azərbaycan Respublikasının

Ədliyyə Nazirliyində qeydiyyatdan keçib.

Şəhadətnamə nömrəsi: 3899

Rio-de-Janeyrodakı Olimpiya kəndində Azərbaycan bayrağı qaldırılıb

Avqustun 3-də Rio-de-Janeyrodakı Olimpiya kəndində Azərbaycan bayrağının qaldırılması mərasimi keçirilib.

Gənclər və İdman Nazirliyinin mətbuat katibi Samaya Məmmədova AzərTAC-a bildirib ki, mərasimdə Azərbaycan Respublikası Baş nazirinin birinci müavini Yaqub Eyyubov, gənclər və idman naziri Azad Rəhimov, Azərbaycan Milli Olimpiya Komitəsinin vitse-prezidenti Çingiz Hüseynzadə, ölkəmizin Braziliyadakı səfiri Elnur Sultanov, TASS İnformasiya Agentliyinin baş direktorunun birinci müavini Mixail Qusman, digər rəsmilər, nümayəndə heyətinin üzvləri, o cümlədən federasiyaların rəhbərləri, idmançılarımız, XXXI Yay Olimpiya Oyunlarının Təşkilat Komitəsinin təmsilçiləri iştirak ediblər.

Mərasimdə Braziliyanın milli rəqslərinin ifasından sonra Olimpiya himni səsləndirilib.

Olimpiya Kəndinin meri, basketbol üzrə ikiqat Olimpiya çempionu Janet Alkeyn çıxıb edərək idmançıları salamlayıb, onlara uğurlar arzulayıb.

Sonra Azərbaycan nümayəndə heyətinin rəhbəri İlham Mədatov J.Alkeynə xatirə hədiyyəsi təqdim edib.

Daha sonra Azərbaycanın dövlət himninin müşayiəti ilə bayrağımız qaldırılıb.

Həmin gün Azərbaycan ilə eyni zamanda Lixtenşteyn, Kolumbiya, Çin Taypeyinin də bayraqlarının qaldırılması mərasimi keçirilib.

Mərasimdən sonra Azərbaycan nümayəndə heyətinin rəhbərləri idmançılarımızın qaldıqları otaqlarla tanış olublar.

Məlumat verilib ki, Türkiyə, Sloveniya və Portuqaliya idmançıları da Azərbaycanın olimpiyaçıları ilə bir binada qalırlar.

Baş nazirin birinci müavini Yaqub Eyyubov, nazir Azad Rəhimov və digər rəsmilər idmançılarla görüşüb, onlara uğurlar arzulayıblar.

XXXI Yay Olimpiya Oyunlarının rəsmi açılış mərasimi avqustun 5-də keçiriləcək. Olimpiadada ölkəmizi idmanın 18 növü üzrə 56 atlet (57 li-

senziya) təmsil edir. İdmançılardan 36-sı Olimpiya Oyunlarına ilk dəfə qatılıb. Rio-de-Janeyroda Azərbaycan güləş, gimnastika və boks olmaqla, üç hakimlə də təmsil olunacaq.

Azərbaycan XV Yay Paralimpiya Oyunlarında isə 24 idmançı ilə təmsil olunacaq. Paralimpiyaçılarımız "Rio-2016"ya idmanın 6 növü üzrə 41 lisenziya qazanıblar.

Ümumilikdə Rio-de-Janeyroda keçiriləcək Yay Olimpiya Oyunlarında rekord sayda – 206 ölkədən 10 min 500 idmançı 306 dəst medal uğrunda mübarizə aparacaq.

Qəbələdə VIII Beynəlxalq Musiqi Festivalı

Heydər Əliyev Fondunun təşkilatçılığı ilə Qəbələdə keçirilən VIII Beynəlxalq Musiqi Festivalının rəsmi açılış mərasimi olub. Qəbələ şəhərindəki Heydər Əliyev Konqres Mərkəzinin qarşısında açıq havada quraşdırılan möhtəşəm səhnədə keçirilən mərasimdə əvvəlcə Azərbaycanda musiqi mədəniyyətinin inkişafı və təbliğində müstəsna rol oynayan Heydər Əliyev Fondunun prezidenti, UNESCO və ISESCO-nun xoşməramlı səfiri Mehriban xanım Əliyevanın festival iştirakçlarına təbrik məktubu oxunub.

Məktubda deyilir: "Əziz dostlar!

Qəbələ Musiqi Festivalı yenidən öz qapılarını iştirakçılarının və qonaqlarının üzünə açır.

Bizim festival Azərbaycanın ən gözəl guşələrindən biri olan Qəbələdə keçirilir. Bu gün qala divarlarının və məbədlərin qalıqları bu şəhərin qədim zamanlarda əfsanəvi dövlətin – Qafqaz Albaniyasının paytaxtı olduğunu xatırladır. Məhz Qafqaz Albaniyası dövründən tolerantlıq ənənələrinin qorunub saxlanıldığı, müxtəlif xalqların və dinlərin nümayəndələrinin əsrlər boyu sülh içində yaşadığı, mədəniyyətlərarası və sivilizasiyalararası dialoqun təşviqi və inkişafına daim öz töhfəsini verən Azərbaycan son illər beynəlxalq musiqi və incəsənət festivallarının, konfrans və sərgilərin, idman yarışlarının keçirildiyi məkan kimi tanınmaqdadır.

2009-cu ildə Qəbələdə musiqi festivalının keçirilməsi ilə milli musiqi mədəniyyəti tarixində yeni ənənənin təməli qoyuldu. Beynəlxalq mədəni əlaqələrin genişləndirilməsi, zəngin musiqi mədəniyyətimizin dünya ictimaiyyətinə çatdırılması, xalqlar arasında qarşılıqlı anlaşma və dostluğun möhkəmləndirilməsi işinə xidmət edən bu festival artıq gözəl bir ənənəyə çevrilərək öz beynəlxalq nüfuzunu ildən-ildə artırır.

Qəbələ artıq tanınmış musiqiçilərin, tamaşaçıların, sənətsevərlərin sevimli görüş yeridir. Festival Azərbaycanın və bütün Cənubi Qafqazın mədəni həyatında mühüm hadisəyə çevrilib.

Dünyanın bir çox ölkəsindən çoxsaylı musiqiçilərin iştirak etdiyi bu dostluq və musiqi bayramı mədəni irsimizin zəngin

ənənələrinin qorunub saxlanılması ilə yanaşı, müxtəlif ölkələri təmsil edən musiqiçilərə ünsiyyət və əməkdaşlıq üçün əlverişli şərait yaradaraq, mədəniyyətlər arasında dialoqun möhkəmləndirilməsinə öz töhfəsini verir.

Əminəm ki, indiki festival sərhəd və rəqabət tanımayan musiqi dünyasında bizə gözəl birlik hissi bəxş edəcək daha bir bayrama çevriləcəkdir.

Bütün iştirakçılara və qonaqlara uğurlar və festivalımızın heyranedici mühitində xoş ünsiyyət arzulaıram".

Sonra Xalq artisti Rauf Abdullayevin dirijorluğu ilə Azərbaycan Dövlət Simfonik Orkestrinin konserti olub. Mindən çox tamaşaçının dinlədiyi konsertdə Üzeyir Hacıbəylinin, Niyazinin, Fikrət Əmirovun, Qara Qarayevin, Cakomo Puççininin, Cüzeppe Verdinin, C.Rossininin əsərləri səsləndirilib. İfaçılar - Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrının solisti, Xalq artisti Samir Cəfərovun, Azərbaycan Televiziya və Radiosunun solisti Aytac Şixəlizadənin çıxışları alqışlarla qarşılanıb.

Daha sonra festivalın xüsusi qonağı olan bəstəkar və müğəni, Xalq artisti və Əməkdar incəsənət xadimi, Azərbaycanın Rusiyadakı səfiri Polad Bülbüloğlu səhnəyə çıxıb. O, Qəbələ Beynəlxalq Musiqi Festivalının əhəmiyyətindən danışıb, belə bir musiqi bayramının təşkilinə görə Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevə və birinci xanım Mehriban Əliyevaya təşəkkürünü bildirib. Xalq və bəstəkar musiqilərini səsləndirən Polad Bülbüloğlunu gənc dirijor Murtuza Bülbülün idarəsi ilə Azərbaycan Dövlət Simfonik Orkestri müşayiət edib.

Birinci xanım Mehriban Əliyevanın məktubunda qeyd edildiyi kimi, Qəbələ Beynəlxalq Musiqi Festivalı artıq gözəl bir ənənəyə çevrilib, öz möhtəşəmliyi ilə xarici və yerli musiqiçilərin dərin rəğbətini qazanıb. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev və ölkəmizin birinci xanımı Mehriban Əliyevə artıq neçə ildir ki, bu musiqi festivalının respublikamızın dilbər guşəsi olan Qəbələdə keçirilməsinə yaxından dəstək verirlər. Bu beynəlxalq musiqi festivalı ölkəmizdə multikultural dəyərlərə böyük önəm verildiyinin göstəricisidir. Musiqinin gücü o qədər qüdrətli və sərhədsizdir ki, dünyanın müxtəlif ölkələrindən bu festivala gələn məşhur solistlərin, orkestrlərin ifası ilə mənəvi yaxınlığı hiss etməyə imkan verir.

Musiqisevərlərin çoxdan gözlədiyi gün gəlib çatıb və artıq Qəbələ Beynəlxalq Musiqi Festivalı öz qapılarını yenidən sənətsevərlərin üzünə açıb. Heydər Əliyev Fondunun təşəbbüsü ilə 2009-cu ildən keçirilən festival ildən-ildə böyüyən tamaşaçı auditoriyası və ahəngdar musiqi keyfiyyəti ilə diqqəti cəlb edir. Ölkəmizdə elan olunan "Multikulturalizm ili" çərçivəsində keçirilən tədbirlərin sırasında yer alan Qəbələ Beynəlxalq Musiqi Festivalının builki proqramı hər il olduğu kimi çox zəngindir.

Festivalın proqramına uyğun olaraq, Qəbələ səhnəsində Azərbaycanın və dünyanın dahi bəstəkarlarının əsərləri səsləndirilir. Gənc ifaçılarla yanaşı, dünya şöhrətli musiqiçilər də səhnəyə çıxırlar. Burada klassik və kamera musiqisi, muğamlarımız ifa olunur. Bu günlərdə isə Qəbələdə pianoçuların beynəlxalq müsabiqəsi də keçiriləcək.

Qeyd edək ki, Qəbələ VIII Beynəlxalq Musiqi Festivalı çərçivəsində ilk konsert olub. Heydər Əliyev Konqres Mərkəzində keçirilən kamera konsertində F.Şopenin "Fantaziya", S.Raxmaninovun "Etüd", "Prelüd", A.Skryabinin "Poema", Niyazinin "Vətən nəğməsi", M.Maqomayevin "Odlar yurdu" və digər dünya şöhrətli bəstəkarların əsərləri səsləndirilib.

VIII Beynəlxalq Musiqi Festivalında Azərbaycan, Avstriya, Bolqarıstan, Rusiya, Türkiyə, Ukrayna, ABŞ, İtaliya, Fransa, İspaniya, İsrail, Litva və Kubadan olan görkəmli musiqiçilər, bədii kollektivlər, solistlər, dirijorlar iştirak edirlər.

Kamal Abdullanın "Yarımqıç əlyazma" romanı Yaponiyada nəşr olunacaq

Tanınmış Azərbaycan yazıçısı Kamal Abdullanın "Yarımqıç əlyazma" romanı Yaponiyada işıq üzü görəcək.

AzərTAC xəbər verir ki, Yaponiyanın məşhur "Suisei-sha" nəşriyyatından yazıçıya bununla bağlı təklif gəlib. Romanı rus dilindən yaponcaya professor İçiro İto tərcümə edib.

Xatırladaq ki, "Yarımqıç əlyazma" Kamal Abdullanın Yaponiyada işıq üzü görəcək ikinci kitabıdır. Bundan əvvəl yapon oxucuları yazıçının "Sehrbazlar dərəsi" romanı ilə tanış olmaq imkanı qazanıb. Yaponiya nəşriyyatlarının Azərbaycan ədəbiyyatına olan marağı Yaponiya-Azərbaycan ədəbi əlaqələrinin yeni və daha yüksək əməkdaşlıq mərhələsinə adlandıran göstəricisidir.

"Suisei-sha" nəşriyyatı 2005-ci ildən Yaponiyanın Müqayisəli Ədəbiyyat Assosiasiyasının mükafatçıları siyahısındadır. Nəşriyyat indiyə qədər Spinoza, V.Hüqo, M.Prust, Nitsşe, A.Sent-Ekzüperi, Q.Flober və E.Jabes kimi görkəmli ədiblərin əsərlərini yapon oxucusuna təqdim edib.

Milli Kitabxanada Azərbaycan əlifbası və Azərbaycan dili günü ilə bağlı tədbir

Mirzə Fətəli Axundzadə adına Azərbaycan Milli Kitabxanasında "1 avqust Azərbaycan əlifbası və Azərbaycan dili günüdür" mövzusunda tədbir keçirilib.

Milli Kitabxanadan AzərTAC-a bildirilib ki, tədbirdə kitabxananın direktor müavini Ədibə İsmayılova çıxış edərək Azərbaycan əlifbasının və Azərbaycan dilinin tarixindən bəhs edərək, dilimizin tarixi zənginliyindən söz açıb.

Çıxışlarda sözügedən mövzu ətrafında maraqlı doğuran bir sıra məsələlər müzakirə edilib.

Dövlət Pantomima Teatrı mövsümü "Adagio" ilə açacaq

Azərbaycan Dövlət Pantomima Teatrı bu dəfə də ənənəsinə sadiq qalaraq mövsümü maraqlı tamaşa ilə açacaq.

AzərTAC teatrın saytına istinadla xəbər verir ki, sənət ocağı sentyabrın 17-də "Adagio" tamaşasını təqdim edəcək.

Səhnə əsərinin quruluşçu rejissoru, Xalq artisti Bəxtiyar Xanızadə, rəqs-lərin quruluşu isə Elnur İsmayılova məxsusdur.

Tamaşada rolları teatrın aktyorları canlandıracaqlar.

Qeyd edək ki, səhnə əsərində müxtəlif şairlərin şeirlərindən istifadə olunub. Bu şeirlərdə qadın düşüncəsi, qadın duyğusu əsas yer tutur.

Həmçinin, tamaşada qadın-kişi münasibəti, kişilərin qadınlara nə qədər xoş münasibət göstərməsi və digər məsələlər qaldırılıb.

Klassik musiqi həvəskarlarına hədiyyə

Sentyabr ayında tanınmış azərbaycanlı skripkaçı Nəzrin Rəşidova və bolqar gitaracı Stanislav Hvertçilkovun "First Hand Records" şirkəti tərəfindən birgə "Karnaval" albomu buraxılacaq.

AzərTAC xəbər verir ki, bu barədə məlumat Nəzrin Rəşidovanın, eləcə də "First Hand Records" şirkətinin rəsmi saytlarında yer alıb. Albomda İ.S.Bax, V.A.Motsart, J.Bize, E.Elqar, Y.Halvorsenin əsərləri yer alacaq. Əsərlər yeni aranjemanda təqdim ediləcək.

Artıq neçə aydan bəridir ki, ARNK yanında Tərcümə Mərkəzində "İşlək orfoqrafiya lüğəti" üzərində iş gedir. Məqsəd, hazırda istifadədə olan "Azərbaycan dilinin orfoqrafiya lüğəti"ndə yer almış minlərlə yazılış səhv, qəliz ərəb, fars sözlərinin, mənası və mənbəyi bilinməyən söz və söz birləşmələrinin, müxtəlif şəkildə və hallandırmalarla artırılmış, bəzən iki-üç şəkildə verilmiş ifadələrin, eləcə də sahə lüğətlərinə aid terminlərin, dərman, kimyəvi element adlarının təmizlənməsi, əvəzində milli ədəbi nümunələrdən aranıb tapılmış sözlər daxil edilməklə, işlək, aydın dil vəsaitinin ərsəyə gətirilməsidir. Adıçəkilən kitabdan, orfoqrafiya lüğəti qaydalarına uyşmayan sözlərin təsnifatını nəzərinizə çatdırır, oxucuların, dil və lüğət mütəxəssislərinin fikir və mülahizələrini, irad və təkliflərini gözləyirik. Orfoqrafiya lüğətiindən çıxarılan sözlərin təsnifatı 6 fevral 2016-cı il tarixdən (62 sayılı buaxrılış) etibarən mütəmadi olaraq "Aydın yol" qəzetində dərc edilir.

(Əvvəli ötən saylarımızda)

"Azərbaycan dilinin orfoqrafiya lüğəti"ndən çıxarılan sözlərin təsnifatı

Orfoqrafiya lüğətinin tərfi: "Orfoqrafiya lüğəti - sözlərin düzgün yazılış qaydasını bildirən dil vəsaitidir".

Mənası anlaşılmayan sözlər	Mənası və yazılış qüsurlu sözlər	Dialekt və ara sözləri	İşlənməyən ərəb, fars və digər əcnəbi sözlər	Terminlər	Suni sözlər və söz birləşmələrindən düzəldilən qurama sözlər	Lüzumsuz sözlər və söz hallandırmaları
dınq dınqadınq dınqadırınq dınq-dınq dınqıldamaq dınqıldanma dınqıldanmaq dıppıldama dıppıldamaq dıppıldanma dıppıldanmaq dirsəyooxşarlıq diskvarılıq dişqurdalama dodağabənzərlik dodağaoxşarlıq dodaqsızlıq ehtirasgöstərmə ekskursiyayaaparan ekskursiyayaaparma ekstraqıçıldırıcı ekstra-sığorta elegiyavarılıq eltiolma emulsiyaqaşımaya emulsiyaqaşımaya eşsizqalma eşşəkbeli eşşəkqulaqlı eşşəkoyunu eşşəkturpu eyi eyicə eyiləmə eyiləmək eyilənmə eyilənmək eyiləndirilmə eyiləşdirilmək eyiləşmə eyiləşmək eyilətmə eyilətmək əbləholma əcaibolma əfsənəviolma əğyarayarolma əhalisiolma əxlaqi-mistik əkinaltılıq əksçıxaran əksçıxarma əks-əlifba əksqoşulanlıq əks-lüğət əks-sürüşmə əqdolma əqəliyyətdəqalma əql-şüurgöstərmə əlbirliketmə əlcəkbiçən əlcəkbiçmə əlçatanlıq	dirçəlişli dirçəlişsiz dorağacı efirləşdirilmə efirləşdirilmək efirləşdirmək efirlətmə efirlətmək ehmalsızolma ekranlamaq ekranlanma ekssentrikli ekssentriklik ekstremistolma ekzot elam elamca elegiyabəstələmə elektrikçəkən elektrikçəkmə elektrikköçürən elektrikköçürmə elektrodyanı elektroqeydedicilik elektromaqnitləşmə elektromaqnitləşmək elektromodelləşdirmək el-xalq elliptiklik elmi-fənni empidi (-lər) emulsiyaaltı emulsiyaçəkən emulsiyaçəkmə emulsiyalama emulsiyalanma emulsiyalayan emulsiyatəmizləmə emulsiyatəmizləyən epidemiyalaşmaq epikürçü epikürçülük epikürizm epiqoncasına epiqonçuluqetmə epiqonçuolma epiqrafik epileptikolma epitafiyayazan epiteləbənzər epopeyayazan epopeyayazma erkəkcə erkəkcəsinə erkəkləmə erkəkləmək ermənixislət eroziyaetmə eroziyaolma eşelonlaşdırılmaq eşelonlaşdırma eşelonlaşdırmaq eşelonlaşdırma	ditdələnmə ditdələnmək ditdəməmiş ditdəmiş elədə-elədə əfə-əfə əldənkasad əldənvuran əldənvurma ərvahıdağılmış əyrəmcə fasonlu-fasonlu gəmərtlənmək gəmərtmə gəmərtmək gəmişdirilmə gəmişdirilmək gəmişmə gəmişmək gəmlənmə gəmlənmək gəmlətmə gəmlətmək gəvəzələmə gəvəzələmək gəzəngilik gəzləmək gicavar gicavarı gicbaş gicbeyin gicbeyinlik gicikmə gicikmək gicimə gicimək gimrik-gimrik gimrikləmə gimrikləmək gimriklənmə gimriklənmiş gimriklənmə gimriklətmə gimriklətmək gimrikləyə-gimrikləyə giyışmə giyışmək giyov gopalama gopalamaq gopalamatma gopalamatmaq gopama gopamaq gopcul gopculuq goppuldama goppuldamaq goppuldatma goppuldatmaq gödəkpaça gödəncə gölmələnmə	elektromontyor elektromontyorluq elektromotor elektrotravma əfğan-əfğan əfyunçu əfyunçuluq əfyunlu əfyunsuz əfzunluq əğyarlı əhvalpürsanlıq əmanətdar əmanətkar əməkpərvər əsbablı əsbabsız əsnaflıq müadilə müahidə müahidənamə müaqib müalicəpəzir müalicəpəzirlik müariz müaşiqə müaşirət mübah mübarəkbad mübarəkbadlıq mübaşirət mübəllig müçavir müçavirlik müçəssəm müçrim müdəra müdəraçı müdəraçılıq müdəraədən müdəraetmə müddəi müddəilik müddəbir müdərris müdərrislik müəssir müəssis müəssisan müəşşər müəttər müəzzəm müəzzən müfariqət müfrəd müfsid müğ müğayir müğayirlik mühəqqəq mühib müxabir müxabirə	ekonometriya ekzoqamiya elektrobur elektrofon elektrofor elektrolit elektroliz faset mikrosenoz mikrospektoskop mikrospor mikrosporangiyə mikrosporiya mikrosporofer mikrosporoofil mikrosporoqenez mikrospor mikrotaksonomiya miksın miksomisət (-lər) miksosporidi (-lər) miksotrof miksosporidi (-lər) miqmatit miqnatis mileranizm milliampermetr millikürü mimetizm mimikriya minorat miofibril miogen miogensinklinal miopiya miozin mira mirabel mirabilit miseli misella mitogenetik mitoxondri mitoz mitralyoz mnemometr mnemonik mnemosxem mnemosina mnemotexnika molass molibdenit molyal molyar monada monadalogiya monazit monel-metal moniezioz monodiya monoedr monofizit monofizitlik	diskussiyaaçma dissentliketmə dissentolma distillatalma distilləetmə distilləolunma dişəğartma dişbatıran dişbatırma dişbatmazlıq dişciklilik dişəkeçmə dişəoxşarlıq dişərpili dişiciksizlik dişkəsməzlik dişqıçama dişqıçayan dişqırma dişqoyan dişlilik dişsalan diştökmə dişvarılıq divantutan divantutma divarağartma divardəlan divarkağızlama divarkağızlayan divarqoyan divarqoyma divgövdə divgövdəli divgövdəlik dividendalan dividendalma dizaynçılıqetmə dizaynçılıqolma dizəlxayırma dizəlxayırma dizəlxayırma dodaqaltımuzıldama dodaqbadodaq dodaqsallama doğanaqlama doğmadillilik doğram-doğrametmə doğram-doğramolma doğruca doğruculluq doğrulana-doğrulana doğrulanma doğrulanmaq doğruluqsevən doğruluqsevər doğuşdanqabaqkı doğuşdanqalan doqqazçı doqqazkəsmə doqqazbucaqlılıq doqqazdüymə doqqazdüymə doqqazdüyməli	dinamitli dinamitsiz dindirtmə dindirtmək dinə-dinə dınqıldada-dınqıldada dınqıltılı dınqıltısız dinqo (it) dıppıldatma dıppıldatmaq dıppıltı dıppıltılı dıppıltısız dir-dirriksiz direktivli direktivsiz dirəkalıtı dirəkalıtılı dirəkəli dirəkəlikli dirəkəksiz dirəklədə-dirəklədə dirəklənə-dirəklənə dirəklik dirəküstü dirəkyanı dirətmə dirətmək dırıldatma dırıldatmaq dırmaşdırılma dırmaşdırılmaq dırmaqlana-dırmaqlana dırmaqlanmaq dırmaqlaya-dırmaqlaya dırnaqçı dırnaqlana-dırnaqlana dırnaqlatma dırnaqlatmaq dırnaqlaya-dırnaqlaya dırnaqlılıq dirsəkləyə-dirsəkləyə diksəbənzər diksəoxşar diksəoxşarlıq diskomeduza (-lar) diskəkilli diskvarı dişikli dişicikli dişiciksiz dişilik dişlə dişləkli dişləksiz dişsiz-dişsiz divanəcasinə divanələşmə divanələşmək

(Davamı gələn sayımızda)

I YAZI

"Bizim kraliça Vyana"! Sakinlər bu şəhəri nəvazişlə belə adlandırırlar. Həqiqətən, krallara layiq bu qədim şəhər dünyaya neçə-neçə hökmdar və kraliça, sərkərdə və dahi bəxş edib.

Vyana soyuq qış nağılının seh-rinə bürünüb. Nənələr öz nəvələrinə şirin nağıllar danışirlar, deyirlər ki, bu şaxtalar birbaşa Laplandiyadan gəlib, Qar kraliçası öz buz sarayından çıxıb, Vyana-nı xoşladığı üçün də səyahətə burdan başlayıb. Ənənəvi "Bəs Gerda və Kay hardadır?" sualına isə nənələrin cavabı təxminən eynidir: "Əgər şuluqluq edib bö-yüklərin sözü-nə qulaq asmasan, Qar Kraliçası səni də onların yanına aparar..." Bax belə!

Aramsız yağan qar az qalıb ki, həyatı iflic vəziyyətə salsın, ancaq vyanalılar, deyəsən, bu qış-dan, sözü-nə əsl mənasında həzz alırlar. Xüsusən də uşaqlar. Xi-zək sürən kim, qartopu oynayan kim. Avropa belə soyuğa, şax-taya, borana öyrəncəlidir. Hət-ta bəziləri bu qarlı havada çox yüngül geyinib, küçələrdə ma-şınların sayı azalsa da, adamlar başlarına çətir tutub piyada gəzməyə üstünlük verirlər.

...1991-ci ilin 12 yanvarı Vyananın hava limanında qələbəlikdir, iynə atsan yerə düşmür. Səbəb heç də o deyil ki, axşama doğru hava şəraiti ilə əlaqədar bir neçə aviareys təxirə salınıb. Nədən-sə, bu gün gözləmə zalında müxbirlə-rin, fotojurnalistlərin, telekameranın əlindən tərpnəmək mümkün deyil. De-yəsən, səmişinləri uçuşun hələ nə qədər ləngiməsi barədə məlumatlar o qədər də maraqlandırmır. Onlar ətrafa göz gəzdirir:

- Bu jurnal ordusu görən kimi qarşılayır?"

Yaşlı qadın başını azacıq aşağı əyib eynəyinin üstündən ora-bura vurnuxan müxbirlərə baxır:

- Yəqin, Maykl Cekson gəlir, de-yirdilər axı onun Avropa turnesi var...

- Siz nə danışırsız? Bu gün şəhər özüm eşitdim, radioda danışırdılar ki, "Bonni M" gələ-cək. Əla oxuyurlar... - başında xəz papaq olan qadın söhbətə müdaxilə edir.

Adamlar belədi də! Bildiyini də danışıb, bilmədiyini də. Bir-dən xəbər yayı-lır ki, qonaq VIP keçidindən yox, sıravı vətəndaş-lar üçün olan qapıdan gəlir. Bütün jurna-listlər dərhal ora yüyürür. Onlar yanın-da 4 uşaq olan bir qa-dını dövrə-yə almağa çalışırlar. Mühafizəçi-lər cəld tər-pənsələr də, hamını kənarlaş-dıraraq yolu açmaq mümkün deyil. Suallar yağış kimi yağır. Dörd uşaq-dan ən kiçiyini - qızcağına qucağına almış hündürboy, sarıbənzir qadın üzgün görünür.

O, gözlərini bir nöqtəyə dikib, fotoka-meraların gözqamaşdırıcı işığının mü-şayiəti ilə heç nə söyləməyərək çıxışa yönəlir... Repartyorlar isə kamera qarşı-sına keçib yalnız bir cümlə deyir: "Kral Hüseyinin həyat yoldaşı, kraliça Nur mətbuata açıqlama verməkdən imtina etdi!"

Hava limanında kraliça Nuru ABŞ-dan təcili uçub gəlmiş bacısı Aleksa Hələbi qarşılımışdı. İndi budur, onlar Vyana-da kral ailəsinə məxsus malika-nədə, uşaqların yataq otağında yerə dö-şənmiş qiymətli xalının üstündə diz-di-zə, göz-gözə oturlublar. Uşaqlar çoxdan yuxuya gedib, ətrafına alabəzək kaşidan naxış vurulmuş divar sobası gur yanır, otaq elə istidir ki, nəfəsləri azacıq aralı qoyublar. Mebel də şərq üslubundadır, kraliça Nur seçib, əri, kral Hüseyin də bəyənib.

- Aleksa, başa düş, mən indi müt-ləq onun yanında olmalıyam. Vyana-da oturub olayları kənardan seyr edə bilmərəm. Allah onu qorusun, Rəbbim balalarımızı himayə eləsin. Yox, qəti qərara gəlmişəm, günü sabah Əmməna uçuram. Bu çətin məqamda Hüseyini tək qoya bilmərəm...Vicdanım yol verməz. Onsuz heç nəyəm...

Lizin gözləri dolur, baxışları kiçik gir-də masanın üstündəki çərçivəyə salınmış portretə zillənir. Hüseyin hərbi geyimdə-dir, çöhrəsində təbəssüm var, Liz də fə-rəh hissindən sanki qanadlanıb uçur, ona qışlıb, necə də xoşbəxt görünür.

Aleksanın da gözləri dolub. Bilir ki, bacısını ovundurmaq çətin, nə qədər cəsarətli, lazım gələndə soyuqqanlı olsa da, ürəyində Hüseyinə qarşı bir ümman sevgi var...

- Liz, bilirəm, onsuz da fikrindən dö-nən deyilsən. Uşaqlara görə narahat ol-ma, göz bəbəyimi kimi qoruyacam.

Liz göz yaşlarını silir, qəfildən səsinin tonu dəyişir.

- BMT-nin Səddam Hüseyinə verdiyi ultimatum 3 gündən sonra bitir. Anla-yırsan, yanvarın 15-də hər şey məhv ola bilər. Hüseyinin Səddamla xoş münasi-bəti çoxlarının yuxusuna haram qatıb. Amerikalılar bunu mənim Hüseyinə bağışlamayacaqlar...

1991-ci ilin qışında İraqa Küveyt ara-sında başlanmış Körfəz münaqişəsi-nin əsli-də İordaniya Krallığı barışdırı-cı mövqə tutmuşdu. Ümumiyyətlə, 18 yaşında taxt-taca sahib olmuş Hüseyin daim ərəb dünyasının birliyinə çalışı-rdı. Bədxahlar elə bu səbəbdən də onu

Kraliça

Nur

sevmirdi. Ölkədə dəfələrlə çevriliş cəh-di olmuşdu, Hüseyinə 20 dəfədən çox sui-qəsd edilmişdi. Suriya, İsrail, İraq və Səudiyyə Ərəbistanı kimi dövlətlərin qonşuluğunda yerləşən İordaniya qay-nar qazanı xatırladırdı. Təhlükə hər an, bəzən gözləmədiyən yerdən gələ bilərdi.

Düzdür, Liz ərinə güvənirdi, bildirdi ki, sevimli qadını, şirin balalarını canı bahasına belə qorumağa ha-zırdır. Amma hər ehtimala qarşı, ailənin təhlükəsizliyinə özü nəzə-rət edirdi. Əl çantasında daim kiçik tapança gəzdirdirdi, sayıqlığını bir an belə itirmirdi.

Bir müddət əvvəl Lizin kraliça ol-maq ağlına da gəlmirdi. Nyu-Yorkun 5-ci Avenyusunda valideynlərinin

evində şad-xürrəm yaşayırdı. 1974-cü ildə Priston Universi-tetinin memarlıq və şəhərsalma ixtisası üzrə ba-kalavr diplo-munu alanda ailə qurmaq barədə heç dü-şünməmişdi də. ...İndi həmin o illər Lizə nağıl kimi gəlir.

Vyana gecə-ləri şaxtalı olur, nəfəsləri bağ-lamaq lazımdır ki, uşaqlara soyuq olmasın. Aleksa elə xalça-nın üstündə mür-güleyib, Lizin isə gözü-nə yuxu getmir. Hüseyin həmişə necə deyir: "Gecənin xey-rindənsə, səhərin şə-ri yaxşıdır..."

Fərhad SABİROĞLU

Dənizlə zarafat...

Fərhad ABDULLAYEV

Qızmar yay günlərində nəyin bahasına olursa-olsun sərinləmək sevdası bəzi adamlara baha başa gəlir.

Ötən həftə bir neçə nəfər suda boğulub, bəziləri isə xilasedicilərin səyi nəticəsində təhlükədən qurtulub. Bakı şəhər Təcili və Təxirəsalmıyaz Tibbi Yardım Stansiyası bildirir ki, son 2 ayda 13 suda boğulma hadisəsi qeyd alınıb və bunlardan 9-u ölümlə nə-ticələnib.

Bəs göz görə-görə özünün və başqalarının həyatını təhlükəyə atan, çimərlik zonalarında qoyulmuş qay-da-qanunlara əməl etməyən, digər insanların istirahətini pozan üzdnəraq "üzgüçülər" barəsində niyə ciddi tədbirlər görülmür?

...İstirahət günü olduğundan Novxanı çimərliyin-də iynə atsan yerə düşməzdi. Bura şəhərə ən yaxın çimərlik olduğundan əhalinin sevdiyi istirahət mə-kanıdır. Sahilboyu adamların rahatlığı üçün hər cür şərait yaradılıb. Suda təhlükəsizlik baryerləri quraş-dırılıb və xilasedicilər əhalini müntəzəm olaraq təh-lükəsizlik qaydaları barədə məlumatlandırır.

Fövqəladə Hallar Nazirliyinin Dövlət Sularda Xi-lasetmə Xidməti (DSXX) Novxanı Sularda Xilasetmə Məntəqəsi isə güclü iş rejimində çalışır.

Məntəqə işçiləri sürətli qayıqlarla tez-tez baryer-lərə yaxınlaşır, qayda pozanları təhlükəsiz zonada çimməyə dəvət edir.

Budur, "üzmək yarış" yarımçıq kəsilməmiş bir neçə gənc sahilə məntəqə işçisinə iradını bildirir. Mən də onlara yaxınlaşıram. Gənclərdən biri haqlı oldu-ğunu sübut etməyə çalışır:

- Biz neçə illərdir üzgüçülük məşğul oluruz. Bax, mənim idman dərcəm də var. Hamımız uzaq məsa-fəyə saatlarla üzə bilirik. Siz isə bizə qadağa qoyur-suz. Axı sahilə yaxın yerdə üzmək bizə zövq vermir...

Məntəqə işçisi isə onlara əbəs yerə çimərlikdəki qayda-qanunu izah etməyə çalışır:

- Siz lap üzgüçülük üzrə dünya çempionu olsanız da, bizim üçün adi vətəndaşsınız və burada təhli-kəsizliyə biz cavabdehik. Dənizdə çimmək üçün müəyyən edilmiş qaydalar var və hamı ona riayət etməlidir. Əgər çimərlikdə təhlükəsizlik baryerləri quraşdırılıbsa, onları ötür-keçməklə siz, ilk növbədə həyatınızı təhlükəyə atırsınız.

Mən də gənc "üzgüçüləri" sakitləşdirməyə çalış-dım:

- Dostlar, idman hovuzu başqa, dəniz başqa. Dəni-zin öz şıltaqlığı var. Özü də Xəzər kimi hər an dəyi-şən dənizin. Burada, hətta dayaz suda elə "sürpriz-lərlə" qarşılaşa bilərsiniz ki...

- Amma bizim qolumuzda güc var, istənilən şərait-də üzüb vəziyyətdən çıxıb gələ bilərik...

- Baxın, sahil sularında tez-tez su burulğanları, sualtı axınlar baş verir, güclü dalğaların yaratdığı quyular da uzun müddət qalır. Bütün bunlar ən mahir üzgüçü üçün də təhlükədir.

Məntəqə işçisi onlara öyüd-nəsihət verdi:

- Siz belə əməllərinizlə hansı nümunəni göstərir-siniz? Həm bizim işimizi çətinləşdirirsiniz, həm də istirahətə gələnlərin rahatlığını pozursunuz.

Gənclər dağılıb. Öyrəndim ki, DSXX-nin müva-fiq məntəqələri ilboyu 24 saat növbətçilik sistemi ilə fəaliyyət göstərir. Çimərlik mövsümü başlayandan isə qurum gücləndirilmiş iş rejiminə keçib. Əmək-daşlar səhər saat 9-dan axşam saat 9-a qədər əraziyə nəzarət edir, insanların həyatı üçün yaranmış təhli-kə riskinin qarşısını alır.

Lakin bütün bu qabaqlayıcı tədbirlərə baxmaya-raq, bəzi vətəndaşların səhlənkarlığı üzündən yenə də hadisələr baş verir. Əgər vətəndaşlarımız çimər-likdə müvafiq tələblərə müəyyən dərəcədə əməl edərsə, xilasetmə işlərinə ehtiyac qalmaz və bədbəxt hadisələrin qarşısı alınar.

Unutmayın, dənizlə, xüsusən də Xəzərlə "zarafat" etmək olmaz.

Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzi gənc yazıçı və şairlərin bədii əsərlərinin toplanacağı "Ən yeni ədəbiyyat" adlı antologiya hazırlayır.

Azərbaycan ədəbi gəncliyinin təbliği, gənc istedadların üzə çıxarılması məqsədi ilə hazırlanan kitabın redaksiya heyətində tanınmış ədəbiyyat xadimləri - yazıçılar, tərcüməçilər və ədəbi tənqidçilər yer alıb. Antologiyanın ekspertlərindən biri, ədəbi tənqidçi Əsəd Cahangir "Aydın Yol" qəzetinə müsahibəsində layihənin vacibliyi, eləcə də, çağdaş ədəbi gəncliyin bugünkü durumu barədə danışdı:

- Məlum olduğu kimi, Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzi gənc yazıçı və şairlərin bədii əsərlərinin toplanacağı "Ən yeni ədəbiyyat" adlı antologiya hazırlayır. Sizcə, bu layihənin çağdaş ədəbiyyatımıza təsiri və səmərəsi nələrdən ibarət olacaq?

- Mənə elə gəlir ki, bu layihə ədəbiyyatımızın inkişafı baxımından bir sıra problemlərin çözülməsinə imkan yaradan önəmli bir layihədir. Belə ki, bu layihə ədəbiyyatımıza son illərdə gələn gənclərin yaradıcılığını küll halında, bir panoram şəklində görməyə imkan yaradacaq. Həqiqət müqayisədə üzə çıxır. Ona görə də, bu yazıçıların, şairlərin hansının hansı səviyyədə bədii istedad sahibi olduğu bir daha aydın görünəcək. Bundan başqa layihədə iştirak edən gənclərin əsərləri xarici dillərə çevriləcək və dünya oxucusuna təqdim olunacaq. Bu mənada dünya oxucusu da Azərbaycanın ən son ədəbiyyatı ilə tanış olmaq imkanı əldə edəcək. Bura daxil olan əsərlər ədəbi tənqidin təhlil süzğəcindən keçiriləcək. Mən bu layihənin önəminin ilk baxışdan görünən tərəflərini sadaladım. Ona görə də hesab edirəm ki, bu çox lazımlı bir layihədir. Bu işin həyata keçirilməsi üçün təşəbbüsdə bulunan Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzi, xüsusən də qurumun direktoru Afaq Məsudun çox gərəklisi addım atıldığını düşünürəm. Layihəyə qatılmaqdan dolayı məmnunam. Çalışacağam ki, mənə göstərilən etimadı doğruldum.

- Təqdim olunan nümunələrlə tanışlığınız sizə ədəbiyyatımızın gələcəyi haqqında nə kimi mülahizələr yürütməyə imkan verir?

- Əsərlərlə tanışlıq mənə ən son dövrdə ədəbiyyata gələn gəncliyi küll halında görməyə, onlar arasında müqayisə aparmağa imkan yaratdı. Baxmayaraq ki, onların böyük əksəriyyətinin yaradıcılığı ilə illər öncə tanış idim. Amma antologiya mənə tanışlığımın yaradıcılığının ən son dövrünü müşahidə etmək üçün bir fürsət oldu. Bəzilərinin əsərləri ilə isə ilk dəfə tanış oldum. Onların içində mənə yaxşı mənada təəccübləndirənlər də oldu. Aralarında təbii ki, müəyyən mənada zəif materiallar da var. Biz təbii ki, onları saf-çürük edəcəyik və kitaba ən yaxşı mətnlərin düşməsinə çalışacağıq. Amma istər poeziya, istərsə də nəsr nümunələri ilə tanışlıq mənə belə bir qənaətə gəlməyə əsas verdi ki, bizdə nəslrlə müqayisədə poeziya daha güclüdü. Amma bu o demək deyil ki, nəsr zəifdi.

Əsəd Cahangir:

"Bu layihə gənclərin yaradıcılığını küll halında görməyə imkan yaradacaq"

Çünki ciddi perspektiv vəd edən gənc nasirlər də mövcuddur və onların sayı getdikcə artmaqdadır.

- Nəsrə danışdınız, elə burdan çıxış edib bir sual vermək istərdim: gənc yazarların poeziyaya nisbətən nəsr və dramaturgiyaya marağının azlığının səbəblərini nə ilə əlaqələndirirsiniz?

- Deməzdim ki, nəsrə marağ azdı. Xüsusən də son beş-altı ildə nəsrə marağ poeziyaya olan marağı sürətlə üstələməkdədir. Ola bilsin ki, tam üstələməyib, amma perspektivdə olan gələcək beş-on il ərzində nəsrin poeziyanı üstələməsi şübhəsizdir. Bu, getdikcə güclənməkdə olan tendensiyanın təzahürüdür. Artıq Azərbaycan bədii tənqidçilərinin əsas ağırlığı şeir sahəsindən nəsr sahəsinə keçməyə başlayacaq. Ola bilsin ki, bu gün hələ keçməyib, amma o keçid çox gözləniləndir, potensial şəkildə artıq mövcuddur. O ki, qaldı dramaturgiyaya, bu spesifik istedad tələb edən çətin bir janrdır. Şair, ya nasir olmaq üçün deyərdim ki, fitri istedad və janrla ötürü tanışlıq kifayət edir. Məsələn, şair və nasir olmaq üçün fitri istedad və 10-15 ən güclü şairin, yazıcının poeziyası ilə tanışlıq bəs edir. Amma dramaturq olmaq üçün sadəcə dram əsərləri ilə tanışlıq və istedad kifayət etmir. Sahənin bir sıra praktiki tərəfləri ilə tanış olmalısən, spesifik teatr sənətini bilməlisən, səhnə qanunlarını öyrənməlisən, rəs-

samlıqdan, səhnə tərtibatından baş çıxarmalısən, hətta işıq işini də bilməlisən. Çünki dramaturgiya teatr sənəti ilə bağlıdır. Teatr da sinkretik sənətdir: özündə musiqini rəssamlığı, tərtibatçılığı və digər sahələri birləşdirir. Ona görə də dramaturq uşaq yaşlarından teatral bir mühitdə böyüməlidir, teatr tamaşalarını izləməlidir ki, 18-20 yaşlarından sonra ilk qələm məşqlərinə başlaya bilsin. Lakin çox təəssüf ki, son 20-30 ildə teatr sənətinə marağ sovet dövrü ilə müqayisədə zəifləyib. Bir sıra gənclərimiz teatrlara getmir. Bu da avtomatik olaraq dram sənətinə marağı azaldır. Teatra getməyən gənc yazarlar oranın qanunlarını da bilmirlər. Ona görə də dramaturji cəhdlər göstərsələr də, bu qanunları bilmədiklərindən yazdıqları istədikləri səviyyədə olmur. Ümumiyyətlə, deyim ki, orta əsrlərdə teatr sənəti ən mürəkkəb sənət sayılırdı və bütün sənətlərin tacı hesab olunurdu. Çünki o, nəsrin, poeziyanın, bədii yaradıcılığın bütün növlərini özündə ehtiva edən çox mürəkkəb bir sənətdi. Məsələn, baxın, son 100-150 ildə Azərbaycan ədəbiyyatında yüzlərlə şair və nasir meydana çıxıb. Amma silkələsən Axundovdan üzün bəri sözün həqiqi mənasında dramaturji istedadı olan 10-15 dramaturqun adını çəkmək olar, ya olmaz. Hər 20 ilə bir dramaturq düşür. Bu gün Azərbaycan ədəbiyyatının gənc dramaturqları çox böyük ehtiyacı var.

- Dramaturgiyadan çox danışdığınız, yenidən nəsrə və antologiyaya qayıdığınız. Sizcə, yeni toplu çağdaş ədəbi nəsrimizə güzgü tuta biləcəkmiz?

- 25 ildən artıqdır ki, ədəbi tənqidi fəaliyyətlə məşğulam, çox imzaları tanıyıram. Son dövrdə ədəbiyyata gələn gənc imzalarla da müəyyən qədər tanışam. Antologiyaya təqdim olunan əsərlər, təxminən 18-20 yaşından tutmuş 40 yaşına qədərki istedadlı ədəbi gəncliyi özündə ehtiva edir. Bu mənada, bəli, antologiya ədəbiyyatımıza güzgü tuta biləcək.

gəldim ki, onlar müasir dünya kinosunun, ədəbiyyatının, teatrının ən önəmli istiqamətini tutmağa çalışan çevik tənqidçiləri gənclərdir. Onların hekayələrinə müasir insanın zövqünə uyğun məqamlar çoxdu. Onlardan bəziləri öz hekayələri ilə Azərbaycana, onun insanına, o insanın psixoloji problemlərinə, tutaq ki, bir amerikalının gözü ilə baxmağa çalışırlar. Müasir ədəbi gəncliyin 20-30 il bundan əvvəlki gənclikdən əsas fərqi budur ki, o, özümüzə müasir dünyanın gözü ilə baxmağa çalışır. Çünki o artıq müasir dünya mədəniyyətinin nümayəndəsidir, qapalı sovet mədəniyyətinin yox!

- Topluya təqdim edilən nümunələrdə ən çox rast gəlinən problemləri sadalayıb, onlardan çıxış yollarını qeyd etməyiniz zənnimcə, gənclər üçün faydalı olardı...

- Sırf poeziya ilə bağlı deyim ki, mənim ən çox rastlaşdığım problem onların fərdi üslubunun hələ ki formalaşmamasıdır. Əksərinin dili digərini xatırladır. İkincisi, bəzən yaşamadıqları hadisələri, prosesləri yazmağa cəhd edirlər. Tutaq ki, Qarabağ müharibəsini yaşamayan gənc öz yazısında özünü o ağırları yaşamış kimi göstərir və bu qeyri-səmimiyyət dərhal hiss olunur.

Üçüncüsü, gənclər bəzən şeirlərində səmimiyyət baxımından həddi çox aşırırlar. Açıq-saçıqlığı, kobudluğu, qaballığı səmimiyyət kimi başa düşürlər. Bu gün poeziya və nəsrə çox müşahidə olunan hallardan biri də plagiatlıqdır. Yazılarında baxdıqları filmlərdən, oxuduqları əsərlərdən təsirlənmələr çox hiss olunur. Əlbəttə, zamanla onların yaşı və təcrübəsi arta-arta bu mənfi hal keçib gedəcək. Amma 30 yaşdan sonra da təsirlənmənin izləri keçib getməsə, o adamın ədəbiyyatla məşğul olmasını qeyri-ciddi sayıram. Bu problemlərdən bir çıxış yolu var: özünü axtarmaq, öz üslubunu tapmaq, öz sözünü demək, özü olmaq, bacara bildiyini demək. Ədəbiyyatın əsas özəlliyi də yenilik və özünəməxsusluqdur. Özünəməxsusluq olan yerdə yenilik də olacaq. Özünəməxsusluq - daim yeniləşən düşüncə deməkdir. Nəsrə dilin cılız olması vacibdir. Sovet dövründə yazan nasirlərimizin dil və üslubundan çox şeylər əxz edə bilirlər. O demək deyil ki, sovet nəsrini birmənalı şəkildə rədd edilməlidir. Hər ədəbiyyatdan yaxşı nəsrə mənimsəmək olar. Nəsrə ən çox rast gəlinən problemlərdən biri də, bəzən əhvalatla hekayənin səhv salınmasıdır. Onlar unudurlar ki, hekayə sadəcə əhvalat deyil, bədiiləşdirilmiş əhvalatdır. Bəzən xarakter ətrafında mozaik gəzişmələr olur. Bu da oxucunu danıxdırır. 1960-70-ci illər nəsrinin mövzularını xatırladan əsərlər yazılır. Halbuki, 2016-cı ildir. Müasir insanı düşündürən problemlər müasir üslubda da yazılmalıdır. Sonda deyim ki, ən əsası istedadlı olmaq. İstedad olan yerdə sadələşdirmə bu problemlərin hamısı gec-tez öz müsbət həllini tapacaq.

Elmin NURİ

Vaqifin şeirlərinin mərkəzində həmişə insan, onun hiss və həyəcanları durur. Həm də onun bəhs etdiyi, haqqında düşündüyü insan quru, sxematik əmək aləti deyildir. Xalq şairi Səməd Vurğunun dedi ki, "... bu canlı insan bəzən sevir, sevilir, bəzən iztirab çəkir, xəyallara dalır, bəzən müxtəlif təbiət gözəlliklərindən daha saf, daha dərin təsirlər alır". Onun yolu əyilməz idrak, səmimi qəlb, öz imkanarı daxilində insanlara səadət gətirməyi bacarmaq yoludur.

Aydın MƏMMƏDOV

Qəbiristan üzərində yazı

Ey əslini, nəslini, kökünü axtaran kəs,
Burda ehtiyatla gəz!
Bura-qəbiristan yeri.
Qəbiristan-bostan yeri.
Soyuq olsan, göyerməz
Bura əkilən toxum.
Yer üstə olan-varın,
Yer altı qalan-yoxun.
Yox olmasa, var olmaz.
Bir ağac - min bir budaq,
Hər budaqda bar olmaz.
Düşünmə bu dünyanın suyu, günəşi bol-bol,
Kökünə muğayət ol.
Ey əslini, nəslini, kökünü axtaran kəs,
Bura əkilən toxum imisti göz yaşıyla
Sulanmasa, göyerməz.

Ulu ruhla görüş

Qəbiristan...Hər tərəf somsoyuq sükut...
Hər məzar üstündə bir Ruh oturmuş.
Bir səs pıçıldayır: -O Ruh ovut,
Gör niyə əlləri qoyununda durmuş,
Bismillah eləyib, söylədim:-Salam.
Aldı salammı nurani bir kəs.
Dedim:-Bəs göyərmiş yolların nədən?
Dedi ki, üstümə yox gəlib-gedən.
Dedim:-Ziyarətə gəlmişəm səni.
Dedi:-Qurumuşdum, göyərtdin məni.
Ən qoca quluyam ulu Tanrının,
Sənin üçün açıqdır yolu Tanrının.
Bu yoldur alınma yazılan yazı.
Ruhlar görəcəksən yola tamarzı.
Onlar səni görüb ləliyəcəklər,
Üstəlik salam da diləyəcəklər.
Olmaya-olmaya salam verərsən,
Versən, özünü də yolsuz görərsən.

Xeyir-dua

Atamın, anamın qoşa məzari
Çəkir xəyalımı özüna sarı.
Həmən o yerdədir köklərim mənim.
Yaddaşı toz bassa, kəsilər qənim köküna insan.
Göyərmiş çətindir, qurumaq asan.
Bəs məndən o qoşa məzara sarı
Uzanan bu yolun sonu o Ruhmu?
Atamın, anamın, əziz ruhları
Mənim gəlişimdən görün duyumu?
Çıxarkən ömrümdən uzun yollara
Ən ulu bir Ruhla tapışdım, atam.
İşin asanını qoyub kənara,
İşin çətinindən yapışdım, atam.
Tutub ətəyindən ulu Tanrının
Haqqın haqq yoluna suvar olmuşam.
İnanıb gücünə göz yaşlarının,
İnsan bostanında cıvar olmuşam.
Anamın qəlbinə dişməmiş olmaz,
Yağın, ruhu gəzir başımın üstə.
Üz qoyub dincimi alıram bir az
Atamın, anamın daşının üstə.
Balıxdan yumşaqdır, yorğandan isti,
Bu torpaq mənə.
Atam da, anam da sordu əliüstü:
- Ay oğul, səfərin haradır yenə?
Dedim: -Bu gün varsa, dişanimiz var,
Bizim min bir arxa dönənimiz var.
Kimdən kimə qədr uzanır bu kök?
- Oğlum, gəl bu daşı ətəyindən tök:
Türk qoca palıddır yer üzərində,
Başı göylərdədir, kökü-dərində.
Allaha çatarsan yuxarı qalxsan,
Gözlərin qaralar aşığı baxsan.
Altına girmisən çox ağır yükün,
Birinci qatdadır, kökləri türkün.

Vaqif ASLAN

Ruhlarla

söhbət

(Poemadan parça)

Nə vaxt ki, edilib bu dünya bina,
Türk qövmü ilk sakin olubdur ona.
Bu qatdan o qata getmək olarmı?
Bu kökün sonuna yetmək olarmı?
-Arxa duracaqdır Ulu Ruh mənə.
-Qulaq as, nə deyir gör anan sənə.
-Mənim gözəl balam, ağıllı balam,
Şirinli, şəkərli, noğullu balam,
Atanın sözüna qulaq as, qayıt.
Bu yola bir ömür bəs olmaz, qayıt!
Anacan, üz vurma, aman günüdür.
Bu günlər türklərin yaman günüdür!
Bir nəsil yetişib, yaramaz nəsil,
Çoxu haramzada, çoxu bədasil.
Başları yadların qapazı altında,
Hərə-bir ləqəbdə, hərə-bir adda.
Haram qatışdır halala, anam!
Bizi hədələyir min bəla, anam.
Qorxuram, türk qövmü kökündən qopub,
Cırılacaq-cırılacaq heç olub gedər.
Mən yola çıxmışam, gec olub gedər.
Atamın, anamın kövrəldi ruhu:
- Daşa toxunmasın heç kimin oxu.
Sevinib çağırıdım: -Nənə, ay nənə,
Gedirəm, dur, xeyir-dua ver mənə.
-Buğda cütləyirdim, tək gəlib,- dedi.
Narahat ürəyim dincəlib,- dedi.
Evim-əşiyim, balam.
Dolu beşiyim, balam.
Haqq yolun yolçusu ol,
Çəkim keşiyin, balam.

Qonuşma, yaxud əhvalpürsənlik

Yaşıl bir çəməndə bir kəs oturmuş,
Yanında mələklər dövrələr vurmuş.
Baxınca tanıdım ulu Sabiri.
Gördüm rəhmətliyini cənnətdir yeri.
Dedim: -Haqq da varmış, divan da varmış.
Allahın dərgahı uca olarmış.
Hörmətlə baş əydim ustada bu an.
Dedi: - Düz gedirsən, çıxma yolundan.
Amma söylə görüm, nə var, nə yoxdur?
Orda yatanımı çox, oyaqımı çoxdur?

Dedim: -Eləsi var, ayılan deyil,
Vallah, Sur düdüyü çalsa İsrafil.
Dedi: -Uçitəllər yenə acdımı?
Hörmətə- izzətə mör-möhtacdımı?

Ulu ruhun cavabı

Çiyimdə yapıncım, əldə tatarım,
Yolu döşünə al, a kürən atım.
Günəşdir bayraqım, səmadır Tanrım,
Coşub sellər kimi köpürən atım.
Gecənin, gündüzün bağırım üz, keç
Tələs ki, ömür-gün gəlib gedəndir.
Şığı ildırım tək, ox kimi süz, keç,
Dırnağın haraya dəysə, Vətəndir.
Büdrəmə, büdrəmə, amandır, atım,
Yarı yolda qalmaq yamandır, atım.
Od ol ki, adına söyləyim qor at,
At nədir? -Murad.
At-igidə ad.
Şan, şərəf, namus.
Bu el, bu ulus
Yəhərli, yüyənlə, kəhər belində
Min ildir yol gedir, yorulub yatmır.
Günəşi bayraq tək tutub əlində,
Onun üçün türklərin Günəşi batmır.
Çevirdim üzümü Ulu Ruha mən:
-Hansı türk oğludur bu şərqə deyən?
Dedi: - Oğuzların ozanındır o.
Gələcək talelər yazanıdır o.
İlhamı taledən alıb o atlı,
Sözü kəsərlidir, atı-qanadlı.
Özün görəcəksən, türkün yolları
Yarı qaranlıqdır, yarı işıqdır.
Yollar yolçusudur türk oğulları,
Biri cahangirdir, biri aşığıdır.
Dedim: - Qılıncla saz gedərmə yola?
Dedi: -Uşaqsanmış hələ, ay bala.
Qılınclı olmayan millət boy atmaz,
Doğudan batıya əlləri çatmaz.
Ad - qılınclı, san - qılınclı, şərf-şan - qılınclı.
Bərq vurub gün kimi alısan qılınclı.
Dar gündə parlayan şimşəklər kimi,
Sınadən sıyrılan ürəklər kimi

Titrəyər Vətənin başı üstə o.
Torpağı üstə o, daşı üstə o.
Sazdan oxcar alıb par-par yanar o.
Bir dəli şövq ilə havalanar o.
-Ulu ruh, bəs sazın qəmi nədəndir?
Zilini anladım, bəmi nədəndir?
Bəzən göynərtisi, sızıltısı var,
Canında gəzişən giziltisi var.
- Sazın da, sözün də sirri var, balam,
Qılınclı da ad alar mərdin əlində,
Namərdin əlində alqalar, balam.
Sazsa inildəyər dərdin əlində.
Yaltağın əlində pas atar qılınclı,
Ölən şöhrətinə yas tutar qılınclı.
Yaltaq nə utanar, nə də ar eylər.
Qılınclı hörmətdən salıb xar eylər.
Paxılın çatınca əli qılınclı,
Çalışar milləti candan salınca.
Qolumdan qüvvətli qolları kəsər,
Sabaha açılan yolları kəsər.
Özündən hüdürlən baxar boyuna,
Sac üstə qorğatək qovrulur paxıl.
Hərəni bir cürə salar oyuna,
Əfi ilan kimi qıvrılar paxıl.
Silosun, löyünsüz, hüştürüm, hütün
Çoxalar sayı.
Korların, çolağın, topalın, kütün
Əlindən alınıb yeyilər payı.
Qorxağın əlinə keçərsə qılınclı,
Başının altına qoyub nazbalınc
Saxlar qılınclını yastığın altında.
Guya gün ağlayar yaman gün üçün.
Bir kərə doğulur insan həyatda,
Taleyə vurulan kor diyyün üçün
Qılınclı endirən əl gərək bizə.
Yoxsa üstün gələr gecə gündüzə.
Yaltağın belinin düzəlməz şaxı,
Paxılın qəlbini pası silinməz.
Əsən dizlərdən tanı qorxağı,
Qar üstə gəzərsə də, izi bilinməz.
Dünya mərdlər ilə bərqərar olmuş,
İgidi var isə millət var olmuş.
Gedək, yolçu yolda gərək deyiblər.
Verin çərəkciyə çərək deyiblər.

Səslər. Ana sözü

Getdiyim yolların hər tərəfi nur.
Ruhlar hər tərəfdən məni qoruyur.
Yollarım üstünə çıxıb dururlar,
Xoş gəldin deyərək, əhval sorurlar.
Qucur xanım-xatun analar məni:
- Çoxdandır gözləyir Bur-Arıq səni
Niyə piyadasan, bəs atın hanı?
At-türkün qanadı, qanadın hanı?
- At vardı... minənələr minib getdilər.
Bizləri beləcə qəssab etdilər.
Onda igidlərin sındı qanadı.
Açıldı hər yerdə at kombinatı,
Zor ilə əllərdən alındı atlar.
Dəmir çığ içində salındı atlar.
Kişnəyib-kişnəyib şah qalxdılar,
Duyub bir andaca qan qoxusunu.
Dönüb yiyəsinə elə baxdılar,
Çoxları itirdi öz yuxusunu.
Toka bənd edilmiş cubuq gücünə,
Ölüm növbəsinə düzüldü atlar.
Dəmir qarmaqların keçib ucuna,
Qoyun-quzu kimi kəsildi atlar.
Kolbasa düzəldib ipdən asdılar.
Maşınlı uşaqlar at görün kimi,
Bu nədir?-deyərək fitə basdılar.
Atlar da o gündən od görün kimi,
Fıncırıb insandan uzaqlaşdılar.
Boş qaldı beləcə yəhərlər, anam.
Yoxdur o kürənlər, kəhərlər, anam.
-Qızlar at belində köçmürsə gəlin,
Qorxağı çox olar obanın, elin.
Bizdən yurd qalıbdır sizə, qulaq as.
Torpaq nə cəhizdir, nə xalça, palaz.
Tutub düllüğündən bölənə yazıq!
Bölinə-bölinə ölənə yazıq!
Ayrıldıq, kövrəldi Buğ-Arıq xatun.
Arxamca su atdı: - yolların aydın!
Görsən xanım-xatun Çiçək xanımı,
Ona çatdırarsan sən salammı.

Türkiyə türkcəsi və Azərbaycan dili genealoji baxımdan qohum dillər olub, türk xalqları ailəsinin Oğuz qrupuna daxildir. Bu dillərin etnik qohumluğu, qədim ümumtürk dilinin varisləri olması, qrammatik quruluş və əsas lüğət fonduklarının müştərəkliliyi bəzən belə yanlış təsəvvür yaradır ki, bu iki dil tamamilə eynidir və hər bir azərbaycanlı müasir türkcəni öyrənməyə ehtiyac duymadan bu dildə sərbəst danışsa, türkcədən dilimizə və əksinə, adekvat şifahi və yazılı tərcümə edə bilər. Bu düşüncə Azərbaycan dilinə münasibətdə Türkiyə türklərinə də hakimdir. Halbuki Türkiyə türkcəsi və Azərbaycan dilinin müasir sinxron vəziyyətinin müqayisəli təhlili göstərir ki, həmin dillər arasında fərqlər var. Bu lüğət həmin fərqlərdən bir qisminin – yalançı ekvivalentlərin izahı üçün nəzərdə tutulub.

Əsgər RƏSULOV,
Filologiya elmləri doktoru, professor

(Əvvəli ötən saylarımızda)

Gücnemək – incimək, sınmaq, hirsənəmək, acığı tutmaq; Al, yoksa gücnenim.

Gül – qızılgül; Üslub və məna fərqi var. Azərbaycan dilində gül həm qızılgül, həm də çiçək mənasında olduğu halda, türkcədə yalnız qızılgül mənasında işlədilir. Digər bütün güllərin ümumi adı çiçəkdir. Güllü takdimə ne hacet, ne çiçektir biliriz.

Gülle – 1. qumbara, top mərmisi; 2. hantel, ağırlıq daşı (idman alətləri). Bayan və erkek atletizm yarışmaları için güllələr sahaya getirildi.

Gümrah I – gur, sıx, bol, çox; Uzun zamandır ıssız, bakımsız kaldığı için o gümrah yeşillikler bölgəsində yılanlar türediyi biliniyordu.

Günah – günah, vəbal; Dilimizdən nisbətən fərqli üslubda olub, daha çox dini mənada işlədilir, səhv, xəta mənasında deyil. Bunu yapan günün birinə er geç bu günənin kefareti odeyecektir.

Gündəlik – hər günkü (gündəlik) iş; Həyat pahalılığı artıq işçi gündəliklərinə yeni zam istekləri gelecek. Azərbaycan dilindəki gündəlik kəlməsinin türkcə qarşılığı günlük, güncə, gündem.

Günlük I – gündəlik, xatirə dəftəri; Her genç kızın bir günlüğü, bir hatıra defteri vardır mutlaka.

Günlük II – bəxur, xoş rəyihəli qatran. Derinlerden gelen öd və günlük kokuları etrafı və havayı sarımtı.

Günü – 1. qısqanclıq, həsəd, paxıllıq (dialektde); 2. erkən doğulmuş uşaq (dialektde); Azərbaycan dilindəki günü türkcədə kuma.

Güven – etimad; Güven mektubu – etimadnamə. Güven oylaması – etimad göstərmə səsvərməsi (yeni təşkil edilən hökumətə və s.). Dediklərimin gerçəkliyi bozmadığına güvenim var.

Güvence – təminat, zəminlik, zəmanət; Sözləşmə yükümlülüklərinin yerine getiriləcəyinə dair güvence istedi.

Güzel (sanatlar) – incəsənət; Güzel Sanatlar Okulu – İncəsənət İnstitutu. Türkcədə edebiyat, müzik, resim, heykəl, resim, tiyatro vb. insanda coşku və hayranlıq uyandıran sanatlara güzel sanatlar denir.

H

Habis – 1. şər, xəbis; 2. bədxəsəli (şiş); İyi və habis melek – xeyir və şər mələyi. İddia ettiğine görə iki adet cin vardı omuzlarında: iyi olan sağında, habis olan solunda. Bir sinek vardır, sokarsa habis çıxan yapar, tedavisi zordur.

Hadim – xidmətçi, xadimə; Onun menfaatlerine hadim olmak istemem. Azərbaycan dilindəki xadim türkcədə (seçkin) devlet adamı.

Hafif – 1. yüngül, üsulluca, astaça, xəlif; 2. dayaz; Onlar da akşam yemeğini pek hafif yerlerdi. Kendimi bugün çok hafif hissediyorum.

Hakem – hakim (idman yarışlarında); Hakem, üçüncü dəfə təkrar edərsə güreşə son verəcəyini ilan etdi.

Hakim – 1. hökmlü, sözükeçən, ötkəm; 2. hər tərəfi görən (yer, mənzərə); 3. hakim; Arkasında yavaş fakat çok hâkim bir ses işitmiştii. Denize hâkim bir köşk. Azərbaycan dilindəki hakim türkcədə yargıç.

Hakim – aqıl, müdrik, hikmət sahibi (dilimizdə tarixən bu mənada həkim, loğman sözləri işlədilmişdir).

Hal I – həll; Meseleyi acele şekilde halletmek lazımdır.

Hal II – çözmə, əritmə (hər hansı bir maddəni mayədə həll etmə); **Hal** – (1 incə tələffüz olunur) meyvə-tərəvəz topdansaş bazarı. Türkiyə'nin en büyük ve modern meyve-sebze hali, Bursadadır.

Hala – (1 qalın tələffüz edilir) bibi, atanın bacısı; Azərbaycan dilindəki xala (ananın bacısı) türkcədə teyze. Hala kızı – bibiqızı; Babam, hala kızımın, yani ablasının küçük kızının ona çok benzemesinden gururla bahsedirdi. Hala oğlu – bibioğlu; Maça hala oğluyula beraber gittiğimizi öğrenen büyük halam beni babama şikayet etmişti.

Hala – (hər iki a uzun, 1 incə tələffüz edilir) hələ, indiyə qədər; Toplantıya hala neden gelmediğini anlayamadım.

Halat – tros, yoğun kəndir, kanat; Çımacı, halatı tuttu, iskeledeki baya bağıladı. Azərbaycan dilindəki (xələt) xalat türkcədə bornoz, önlük (həkim xaladı), sabahlık, robdöşamr.

Halka – üzük, qaşsız üzük, nişan üzüyü; Altın halka – qızıl üzük; Parmağındaki halkayı işaret ederek nişanlı olduğunu anımsattı.

Han – 1. karvansaray, uzun səfər yolları üçün hotel tipli istirahət evi; 2. çoxmərtəbəli qeyri-yaşayış binası; Susuz ve yorgun argın karşısına çıkan ilk hana dalmış.

Hara – atılıq zavodu; Başkent Ankara'da atların yetiştirildiği ve bakımlarının yapıldığı büyük bir hara var.

Harç – məhlul, qatışıq, palçıq (tikinti materialı); Tuğlalar arasına bol miktar harç kondu.

Harika – 1. möcüzə. 2. dahi; Dünyanın yedi harikasından biri Mısır piramitleridir.

Hasar – zərər, ziyan, itki, dağıntı; Deprem maddi hasara ve can kaybına yol açtı. Azərbaycan dilindəki hasar türkcədə duvar, hisar, sur.

Haşlama – 1. soyutma (lıq); 2. suda bişmiş, pörtülmüş, pörtlənmiş; 3. buğa verilmiş, buğda bişirilmiş; Haşlanmış yumurta (lop) – şor (suda bişirilmiş) yumurta. Ben incik yerinin haşlamasını severim

Havadar – havası təmizlənmiş, havası dəyişdirilmiş (təzələnmə); Ev büyük, koridorları geniş, odaları havadardı. Azərbaycan dilindəki havadar türkcədə torpil, kayırıcı, arka.

Havalandırma – ventilyasiya, havanı dəyişmə. Kafede havalandırma sistemi baca gibi sigara içen müşterilerin hizmetine yetişemediğinden, ortılığı duman basmıştı.

Havalanmaq – 1. havası (nı) dəyişmək, havasını təmizləmək, təzələmək; 2. lovğalanmaq; Oda her gün havalanmalı.

Hayat – həyat; Hayat kadını – fahişə, yüngül əxlaqlı qadın; Azərbaycan dilindəki həyat yoldaşı türkcədə eş, karı, koca.

Hemen – (vurğu ilk hecadadır) 1. tez, tələsik, cəld. 2. tam; Babasının geldiğini duyunca hemen yerinden fırladı. Orada, oturduğu masanın hemen yanında sabırla onu bekliyormuş.

Herek – paya, şüvül; Bahçedeki asmaların tutunması için yanlarına herək dikti. Azərbaycan dilindəki xərək türkcədə sedye, teskere.

Herif – 1.evin kişisi, ər; 2. adam; Yeter uyudun herif, kalk hele.

Heybetli – ulu, böyük, əzəmətli; Heybetli hədiyyə – görünüşü etibarilə böyük layiqli hədiyyə. Biz onların yorgun ve durgun bile olsa düzgün ve heybetli hallerini görürüydük.

Hırs – 1. sonsuz istək, arzu; 2. hərislik, acgözlük; Tarafını seçmiyorsan bari sadece yaşa, hırslarından arın. Para hırsı, şöhrət hırsı insanı yıkar. Azərbaycan dilindəki hırs türkcədə öfke, kızman, huñç.

Hırslanmaq – şiddətlə arzulanmaq, istəmək, hərislik duymaq; Altın hırsı – qızıl hərisliyi, acgözlüyü. Azərbaycan dilindəki hırslanmaq türkcədə öfkelenmək, kızmak.

Hırslı – acgöz, həris; Doyma bilmeyen bir arzu ile her şeyi isteyen hırslı birisiydi. Azərbaycan dilindəki hırslı türkcədə öfkeli, kızgın.

Hırlıdamak – xırıldamaq; Çocuğun nezlesi var, göğüsü hırlıyordu. Azərbaycan dilindəki hırlıdamak türkcədə kısı kısı gülmək, kıkırdamak.

Hırlıltı – xırıltı; Yavaşlayan soluk alışımda hafif hırlıltı duyuluyordu. Azərbaycan dilindəki hırlıltı türkcədə kıkırtı, kıkırdama.

Hin – 1. an, ləhzə, vaxt, zaman; 2. cin (şıltaq mənasında), hiyləgər; Adam çok kurnaz, hin oğlu hindir. Azərbaycan dilindəki hin türkcədə in.

His – hiss, duyğu; Sevgiyi tanımayanlar ayrılığın acısını da bilmezler, özlemezler ve gurbet hissi duymazlar. Azərbaycan dilindəki his türkcədə is.

Hisse – səhm, pay; Bana gelip Anonim şirketteki hissini satın almak istiyorum, - dedi.

Hokka – qab, mürəkkəbqabı; Hokkaya azıcık siyah mürekkep doldurdu.

Holigan – fanatik və davakar futbol azarkeşi; Holigan, futbolda aşırı davranışta bulunan taraftardır. Azərbaycan dilindəki xuliqan türkcədə külhanbeyi, edepsiz, terbiyesiz.

Hortum – 1. şlanq; 2. qasırga, burulğan (toz, qum və s. burulğanı); Bu tür lastik hortumlar, basınçlı suya dayanıklı değil.

Hudut – 1. sərhəd; 2. uc, son, hədd, hüdud; Hudut kapısı – sərhəd keçid məntəqəsi. Bir çiçək dermeden sevgi bağından / Huduttan hududa atılmışım ben.

Hücre – 1. kamera, kayuta, kiçik otaq; 2. hüceyrə; Hapishane hücresi – həbsxana kamerası. Beden hücreleri – bədən hüceyrələri. Hücrenin kapısında delikten bana bakan ere bir pusula uzatıp kumandana götürmesini istiyorum.

I

Ilgar – 1. dördyaq (at yerisi); 2. qəfil hücum; Ilgar etmek – Axın (hücum) etmək. Dizginleri koyuverilmiş at, ilgar koşmaya başladı.

İslatmaq – 1. qeyd etmək, yumaq; 2. döymək, təhqir etmək; Müfettiş, gazete sahibini iyice islatıktan sonra bastonunu, şapkasını aldı, küfrederek kapıdan çıktı. Yeni aldığı arabayı bu akşam islatılm.

İtir – rəyihə, aromət, essensiya, ətir; İtir yağı – qızılgül yağı; Azərbaycan dilindəki ətir türkcədə koku, parfüm.

İ

İcat – ixtira, aşkar etmə, tapma, kəşf (etmə); İcat kabiliyyəti – ixtirachılıq, ixtira qabiliyyəti. Zaman zaman icatların, dünyanın farklı kesimlerinde aynı sıralarda, ama birbirlerinden bağımsız olarak ortaya çıktıkları da görülür

İç – 1. alt; 2. daxili; İç çamaşırı – alt paltarı; İç açığı – daxili bucaq; İçişleri Bakanlığı - Daxili İşlər Nazirliyi. İç keçmək – mürgülmək, yuxuya dalmaq. Boynumda kalın yün atkı, içimde çift kat fanila, gene de titriyorum.

İçerlemek – hirsənəmək, kin bəsləmək, incimək; O adı herife vurmana içerlemiş de değilim. Babama fena içerlemiş.

İçli – həssas, duyğulu, sentimental; İçli dışı – çox səmimi, mehriban. Gruba sonradan dahil olduklarını bilmenin huzursuzluğuyla herkesle hemen içli dışlı olmaya kalkıyorlardı. Denize uzanan demir iskelenin ucuna gidip içli şiirler okurduk birbirimize.

İçmek – 1. çəkmək; 2. içmək; sigara içmek – papiros çəkmək.

Evinden, pek seyrek zamanlarda içtiği nargilesini istedi.

İdare – yola vermə, baş girmə; Bu son hatıralarla sonuna kadar idareye çalışıyorum. Lakin siz, yine sabaha kadar kalacağımız gibi idare edin mumu. Azərbaycan dilindəki idarə (etmək) türkcədə yönetmek.

İdareli – təsərrüfatçı, qənaətkar, çalışqan; Kazandıkları parayı idareli kullanmak zorundalardı.

İdaresiz – səriştəsiz, bacarıqsız, tənbel, fəaliyyətsiz, bədxərc; Elde bulunan tükenebilir ya da sınırlı bir şeyi idaresiz kullanmamak lazımdır.

İdman – məşq, fiziki idman hərəkətləri, alışdırma, isinmə hərəkətləri; Yumruklardan nasıl kaçılacağı konusunda idmanlıydı. Tatil saatlerinde hatiplik idmanları yapardık. Azərbaycan dilindəki idman türkcədə spor.

Davamı gələn sayımızda

Yalançı ekvivalentlər lüğəti

Azərbaycan əsilli görkəmli türk yazıçısı, siyasətçi və dövlət xadimi Səməd Ağaoğlu (1909-1982) çağdaş Türkiyədə memuar ədəbiyyatının aparıcı nümayəndələrindən biri kimi tanınır. Onun oxuculara təqdim olunan "Atamın dostları" kitabında atası, XX əsrin ilk onilliklərində Azərbaycanın və Türkiyənin fikir həyatında müstəsna xidmətləri olmuş Əhməd Ağaoğlu (1869-1939) ilə türkçülük hərəkatında, sənət və siyasət aləmində, yeni Türkiyənin qurulması uğrunda mübarizədə çiyin-çiyinə addımlayan bir sıra şəxsiyyətlərin portretləri yaradılıb. Müəllifin əsasən ad çəkmədən son dərəcə səciyyəvi cizgilərlə rəsm etdiyi bu portretlər həmin şəxslərin, eləcə də Əhməd Ağaoğlunun həyatının, mübarizə və ideallarının bir sıra xüsusiyyət və keyfiyyətlərini aşkara çıxarır.

Səməd AĞAOĞLU

(Əvvəli ötən saylarımızda)

Sanki başladığı söhbəti bitirmək istəmir, ya da bacarmırdı. Yenə Ocaqlardan həyəcanla bəhs etdi. "Sayları artacaq, artacaq!" - deyirdi. Sözü birdən Menderesin üzərinə gətirdi. Şikayətçi, darğın, incik idi. Təbii ki, Ocaqlar məsələsinə görə. Demokrat iqtidarını bu qurumu anlaya, həqiqi dəyərini verə bilməməkdə suçlayırdı. Bir xatirəsini danışdı:

Zəfərdən sonra Atatürklə birlikdə ilk dəfə İstanbula gəlirlər. Ayrıldıqları vaxtdan illər keçmişdi. Qaranlıq günlər içindən adlayıb aydınlığa çıxmışdılar. Vətən xaini adlandırılmaqdan vətənin xilaskarı olmağa qədər yüksəlmişdilər. "Ərtoğrul" yaxtasının göyərətindən İstanbulla baxırdılar. Camilərin azan verilən balkonlarından tutmuş evlərin damlarına qədər hər tərəf insan dənizi idi. Bütün İstanbul ayaqda hazır dayanmışdı, bir yaşında uşağdan səksən yaşlı ixtiyara qədər hər kəs Atatürkün istiqbalına çıxmışdı. O, üzünü Qaziyə tutaraq "Allah bilir, nə qədər həyəcanlısınız!" - deyir. Qazi həmsöhbətinin əlini götürüb sinəsinin üstünə qoyur:

"Orada bir həyəcan hiss edirsənmi?"

Qazinin ürəyi sakit imiş.
"Yox, paşam".

"Bax, nədən yox deyim, çünki yaxşı bilirəm: elə gün gələr ki, bu qara kütlə bizi liq eləmək üçün də beləcə toplansın".

Bu hekayəni ilk dəfə eşitdiyim gündən sonra tez-tez yadıma salırdım.

Onu həyatda sonuncu dəfə yenə Xorxordadakı mülkündə gördüm. Amma sadəcə ölüsünü. İkinci qatın tam nərdivanların qarşısına çıxan şüşəli salonunda masaya uzatmışdılar. Üstünü bəyaz çarşabla örtmüşdülər. Baxdım və diksindim. Orada yatan bir adam deyil, bütöv bir dövr idi. O dövrdən qalan, Osmanlı imperatorluğunu süqutdan qurtarmaq üçün sadəcə "Məmləkəti idarə edənlərin Avropalı görünməsi kifayət edər" - xəyalı ilə taxtaları qaralmış, biri-birinə dayanaraq ancaq ayaqda dura bilən uçuc-sökük evlərin yanında, insanları maddi və mənəvi aclıqlardan qıvrılan məhəllənin ortasında ucaldılmış bahalı sənət əsərləri ilə dolu, mebellər, çilçiraqlar, güzgülərlə bəzədilmiş geniş, işıqlı və əzəmətli salonları olan malikanədə Tənzimat bir daha ölürdü.

Atamın dostları

Zatən Türkiyədə o dövrdən qalma son mülk uçurulana qədər, son paşanın son oğlu və nəvəsi torpağa tapşırılanda qədər Tənzimat onlarla bərabər bir kərə daha öləcəkdi. Atamın bu dostu da İkinci Məşrutyyə, Cümhuriyyət, inqilablara bir tərəfi Tənzimata bağlı olmaqla, onun rənglərini, rayihələrini, səslərini qeyb etmədən keçməyi bacarmışdı. Pilləkənlərdən aşağı enərkən mənə elə gəldi ki, ayağımın altındakı taxtaların cırıltısı bir az da artıb, başımın üzərindəki çilçiraqların işığı bir az da öləziyib. Küçə qarşısına aparan yol, sanki bir katakombanı xatırladırdı. Tayları ağır-ağır açılan qapıdan bir yuxunun içindən çırammış kimi özümü bayıra atdım.

Ən yaxın dost

İndi atamın ən yaxın dostuna növbə çatdı. O, kiçik, əsmərbənizli, qara gözlü, zəif bir qadındır. Bu qadın - anamdır. Xatirələrimin artıq heç bir şeyi fərqləndirməyən qaranlıq küncündə incə, solğun işıq kimi görünən üzü getdikcə aydınlaşaraq ta ölüm yatağında son dəfə tamaşa etdiyim dəqiqəyə qədər hər zaman atamın yanında oldu. Savadı, sadəcə təkbəşinə öyrəndiyi oxuyub-yazmaq idi. Amma buna baxmayaraq qədim, əsl-nəcabətli bir azəri ailəsinin maddi və mənəvi zənginliyi içərisində pərvəriş tapan incə zəkasının, həssas ruhunun yaratdığı romantik təbiəti əsl xalq adamı olan atamın çilçin, əsəbi, məsuliyətsiz ağıl və xarakteri ilə durmadan çarpışdı, bu zəkının, xarakterin kobud tərəflərini cilalayaraq Ağaoğlu ailəsinin cəmiyyət içərisində öz yerini tutmasına böyük kömək göstərdi.

Çünki Azərbaycan milli mətbuatının pioneri 1875-1877-ci illərdə H. Zərdabinin nəşriyyəti və redaktorluğu ilə çıxan "Əkinçi" idi -V.Q.) əsasını qoymağa hazırlaşdı. Bütün bu hazırlıqlar arasında Qarabağın qədim, əsl-nəcabətli ailələrindən biri olan Vəzirovların - yəni Vəzirzadələrin yeganə qızı Sitarə xanımla evlənməyə də qərar vermişdi.

Anamın ailəsi bu izdivaca razı deyildi. Amma o özü söhbətləri, mübarizələri, islam və türk qadınlarının da kişilər kimi oxuyub təhsil almaları uğrunda cəsur münəqişələri ilə tezliklə adı şəhərdə dildən-dilə düşən Əhməd bəyə ərə getmək istəyirdi. Anam qararında elə əzmi idi ki, sonda ailəsinin bütün müqavimətini qırmağa müvəffəq olmuşdu.

Yaxınlıqdan orkestr sədalrı, şər-qilər, marşlar, "Yaşal!"- çığırtiları eşidilir. Məşrutyyətin ildönümü qeyd olunur. Sonra xəyalım birdən-birə Aksarayla Çapa arasındakı Molla Gurani məhəlləsinə pərvazlanır. Geniş bağca içərisində yeni və böyük bir ev. Artıq hər şeyi, hər səsi, hər rəngi aydın görürəm. İncə, melonxolik, qüssə dolu bir melodiya bütün bu mənzərəni öz içinə alır. Başım dizinin üstündə, Füzulinin məşhur "Məni candan usandırdı, cəfadan yar usanmazmı?" qəzəlini Azərbaycan şivəsinin şirin ahəngi ilə söyləyən anamı xatırlayıram.

1918-ci ildə böyük Fatih yanğınında tam yanıb külə dönənə qədər bu evdən hafizəmdə qalan hadisələr arasında anamın üzünü həm təlaşlı, həm də düşüncəli görürəm. Kamil Paşa hökumətinin qısa, fəlakət dolu hakimiyyəti dövründə həbslər, təqiblər, gizli toplantılarla rahatlığı pozulmuş evdə

Birinci Dünya müharibəsinin ilk zəfərləri parlayır. Sonra yenidən iztirablər hər şeyə hakim olur. İki yaşındakı kiçik qardaşım Bəşir Erenköydəki bir dəniz səyahəti zamanı birdən-birə beyin sətəlcəmindən ölməsi atama heç kəsin gözləmədiyi, sərt xarakterinə yaxın buraxmadığı elə qorxunc, elə sarsıdıcı təsir göstərmişdi ki, anam bu dəfə ölənlə körpəsini unudub artıq bu dəfə atamı bir uşaq kimi qorumaq məcburiyyətində qalmışdı.

Nəhayət, Molla Guraniyədəki evimizdə son sevincli anlar: Atam Nuri Paşanın müşaviri kimi Osmanlının Qafqaz İslam ordusu ilə birlikdə Azərbaycanın yardımına yola düşdü. Lakin bu səadət də uzun çəkmədi. Bir neçə ay sonra Fateh yanğını evimizi demək olar ki, bütün əşyaları, avadanlığı ilə yandırıb külə döndərdi.

Burada məni zaman-zaman yuxularımda mənələr axtarmağa sövq edən qərribə bir əhvalatdan danışacağam.

Yanğından dörd gecə əvvəl qərribə yuxu gördüm. Evimizin qonaq otağından Fatih camisinə baxırdım. Birdən minarələrin arasından parlaq alov dillərinin göyə qalxdığı diqqətimi çəkdi. Alov gözümlün işlədiyi qədər geniş ərazini az qala bir an içində keçib evimizi bürüdü, sonra sürətlə Aksaraya tərəf yayılmağa başladı. Qışqırmaq yuxudan oyandı. Anama qısılib daha bərk ağlamağa başladım. Anam ayıldı. Gördüyüm yuxunu danışdım. Saçlarını oxşadı. "Bu gözəl yuxudur, - dedi. - Tezliklə atandan yaxşı xəbərlər alacağımız". Düz dörd gündən sonra, İstanbul fəthinin ildönümü günündə yenə də evimizin qonaq otağından Fateh camisinə baxdığım zaman göyə alov və duman sütunlarının qalxdığını gördüm. Bağıraraq anamı çağırırdım. Anam qarşıda açılan dəhşətli mənzərəyə baxdı, heç nə demədən məni pəncərənin qabağından kənara çəkdi. Günortaya qədər yanğın artıq evimizə çatmış və Aksaray tərəfə keçmişdi.

Evimizin yanması xəbərini eşidən atam qısa müddətə geri dönüb Sərracxanabasında Hacı Arif Paşanın məşhur köşkünə kirələdi, bizi orada yerləşdirdikdən sonra yenidən Qafqaza, Nuri Paşanın yanına qayıtdı.

Davamı gələn sayımızda

**Tərcümə edən:
Vilayət QULİYEV, professor**

Saray kitabxanaları

Azərbaycanda ilk kitabxanaların yaranması V əsrə - Qafqaz Albaniyası dövrünə təsadüf edir. O zaman 52 hərfdən ibarət əlifbanın tərtibindən sonra bir çox kitablar alban dilinə tərcümə edildi. Bu kitabların sayəsində kilsələrdə kiçik kitabxanalar yaradıldı. Çünki o zaman qədim Albaniyada xristianlıq dini hakim idi. Lakin IX -X əsrlərdə İslam dininin vahid inanc sistemi kimi möhkəmlənməsindən sonra kitabxanaların da sayı artdı.

Orta əsrlərdə Azərbaycanda kitabxana işi, əsasən üç istiqamətdə inkişaf edirdi: saray kitabxanaları; məscid kitabxanaları; şairlərin, alimlərin, filosofların şəxsi kitabxanaları.

Müsəlman intibahının formalaşma dövrü olan XI əsrdə Azərbaycanın üç şəhərində yerləşən kitabxanalar bütün Şərqdə məşhur idi. Bu üç şəhər orta əsrlərin mədəniyyət arxivi olan Gəncə, Bərdə və Bakıdır. Gəncədə olan qiymətli kitablar və zəngin kitabxanalardan şairlər səmərəli şəkildə istifadə ediblər. Bərdədəki kitabxana isə qədim və nadir əlyazmaların varlığı baxımından səciyyəvi olub. Böyük Nizami özünün "Xosrov və Şirin" əsərində Bərdədəki qədim əlyazmalardan istifadə etməsi haqda məlumat verib. Bakıdakı kitabxana isə Şirvanşahlar sarayına məxsus olub.

Orta əsrlərdə Azərbaycan ərazisində, əsasən məscidlərdə dini kitablardan ibarət kitabxanalar təşkil edilirdi. Bu o zaman idi ki, Şərq artıq öz intibah dövrünü başa vurmuşdu və hərbi istilalərin, mədrəsələrin kökünü kəsməkdə idi. Yalnız məscidlərdə demək olar ki, tamamilə dini kitablardan ibarət kitabxanalar qorunub saxlanılırdı. Bu münasibət Ağqoyunlu və Qaraqoyunlu dövlətlərinin mövcudluğu zamanı nisbətən də olsa, aradan qalxdı. Çünki bu dövlətlərin hökmdarlarından bəziləri elmə və ədəbiyyata xüsusi maraq göstərirdi, arabir özləri də şeirlər yazırdılar. 1501-ci ildə qurulan Səfəvi dövlətinin başçısı Şah İsmayıl da şair və filosof olduğu üçün hakimiyyətinin ilk illərində kitabxanaların təşkilinə xüsusi diqqət yetirməyə başladı.

Sarayda kitabxana üçün ən yaxşı otaqlar ayırdı, onları avadanlıqla təsis etdi. O zaman saray kitabxanaları 3 şöbədə ibarət idi: birinci şöbə kitab saxlanan yer olub ki, burada kitablar xüsusi qaydalara görə düzülüb saxlanırdı. İkinci şöbə kitabların üzünü köçürən, onu gözəl rəsmlərlə bəzəyən sənətkarlara məxsus emalatxana idi. Üçüncü şöbədə isə kitablar cildlənirdi

Şəxsi kitabxanalar

Orta əsrlərdə elə mütəfəkkirlərimiz olub ki, onların kitabxanaları həm saray, həm də məscidlərdəki kitab evlərindən daha zəngin idi. Bu dövrdə mövcud olan kitabxanalar yuxarıda da qeyd etdiyimiz kimi üç qrupa (saray, məscid və şəxsi) bölündüyü üçün həmin alimlərin rəhbəri olduğu elmi mərkəzlərə aid kitab evləri də onların şəxsi mülkiyyəti hesab edilirdi. Məsələn, yazılı mənbələr 400 mindən çox kitab ehtiyatı olan Marağa rəsədxanasının kitabxanasını onun rəhbəri olan böyük alim Nəsirəddin Tusinin adı ilə bağlayır. Ümumiyyətlə, Azərbaycan və dünya kitab nümunələrinin toplanıb gələcək nəsillərə ötürülməsində Tusinin əməyi misilsizdir. Tusi Qəzvin şəhərinin şimalında tikilmiş Ələmut qalasında iyirmi ildən artıq həbsdə olarkən burada Həsən Səbbah tərəfindən yaradılan kitabxanada müdir işləyir. Hülakü xanın göstərişi ilə 1256-cı ildə Tusi həbsdən azad olunur. Tusinin türk mənşəli olduğunu müəyyənləşdirəndən sonra Hülakü xan onu özünə baş məsləhətçi təyin edir. Bundan sonra Tusi Hülakü xanın əmri ilə tikdiriyi Marağa rəsədxanasında kitabxana təşkil edib dünyanın müxtəlif ölkələrindən bura dörd yüz mindən çox kitab toplayır.

Bu kitabların böyük bir qismi Bağdad, Şam, Əlcəzair, Mosul və digər şəhərlərdən gətirilmişdi. Çox təəssüf ki, 1258-1261-ci illərdə tikilən kitabxanadan Tusinin yüz əsərinin hamısı bizə gəlib çatdığı halda, Marağa rəsədxanasındakı kitablardan əsər-ələmət qalmayıb.

Bəhmənyar kitabxanası: Orta əsrlərdə ən gözəl kitab evlərindən biri Bəhmənyarın şəxsi kitabxanası olub. Qiymətli kitablara zəngin olan ocağı Bəhmənyar alimlərin fikri mübadiləsi mərkəzinə çevirmişdi. Bəhmənyarın məşhur "Təhsil kitabı" müəllifə yalnız Azərbaycanda deyil, bütün dünyada böyük şöhrət qazandı. Həm o, həm də alimin başqa kitabları da burada mühafizə edilirdi. XII-XIII əsr müəlliflərinin çoxu öz əsərlərində Bəhmənyarın adını misilsiz kitab yarıdıcısı, elm fədaisi və özündən sonrakı qələm sahiblərinin bir çoxuna güclü təsir göstərən alim kimi çəkiblər. Həm Bəhmənyarın özünün, həm də müasirlərinin zəngin elmi irsinin sistemli şəkildə qorunub saxlanması bu kitabxananın böyük rolu olub.

Xətib Təbrizi kitabxanası: Azərbaycan kitabının inkişafında misilsiz xidmətləri olan şəxsiyyətlərdən biri də Xətib Təbrizidir. Təbrizdəki zəngin şəxsi kitabxanası Xətibin şöhrətini daha da artırmışdı. Həm xəttat, həm dilçi, həm də ədəbiyyat nəzəriyyəçisi olan Xətib sonradan elmini artırmaq üçün Bağdada gedir və ömrünün sonuna qədər orada yaşayır. Bağdadda dəfn olunan Xətibin vətəni tərk etməsindən bir müddət sonra kitabxanası alimlər tərəfindən daşınıb aparılır.

Rəşidəddin və "Rəşidiyyə" kitabxanası

XIII-XIV əsr Azərbaycan və dünya kitabının himayədarı kimi F. Rəşidəddinin adı xüsusi qeyd edilir. Elxanilər dövlətinin baş vəziri olan Rəşidəddin dörd hökmdarın dövründə ölkənin mədəni həyatına, o cümlədən təhsilin və kitab sənətinin inkişafına təkan verib. O, Təbriz, Qazaniyyə və s. şəhərlərdə bir çox kitabxanalar təsis etdi. Özünün adı ilə adlandırılan, Təbrizin şimal-qərbində yerləşən Rəşidiyyə şəhərciyində iki kitabxana, eyni zamanda universitet və onun tərkibində bir kitabxana fəaliyyət göstərirdi. Altmış mindən çox kitabı olan hər iki kitabxanaya, o cümlədən Azərbaycanın ilk universiteti sayılan "Rəşidiyyə" universitetinin kitabxanasına, şəhərin məscid və şəfa evi kitabxanasına kitablar İran, Hindistan, Misir, Çin, Yunanıstan, Bizans və s. ölkələrdən gətirilib toplanılırdı. Bu kitablar arasında Azərbaycan müəlliflərinin kitabları əsas yer tuturdu. Rəşidəddinin təşkil etdiyi zəngin kitabxanalar N. Tusinin açdığı kitabxanadan sonra ölkənin ikinci böyük elm ocağı hesab edilirdi. Kitablara qorumaq üçün Rəşidəddin öz himayəsində olan xəttatlara ən zəruri hesab etdiyi kitablarnı üzünü dəfələrlə köçürdü. Ölkənin başqa kitabxanalarına göndərirdi ki, təbii fəlakətlər vaxtı xalqın kitab sərvəti itib-batmasın.

Şeyx Səfi kitabxanası

Şah İsmayıl hakimiyyəti dövründə yaranmış kitabxanalardan biri də Şeyx Səfi məqbərəsinin kitabxanası olub. Şah İsmayıl hakimiyyətə gəldikdən sonra Ərdəbil şəhərində babası

Şeyx Səfinin şərafinə məqbərə tikdirir və orada kitabxana yaradır. İşğal etdiyi şəhərlərdən əldə etdiyi qiymətli kitabları bu kitabxanaya göndərir. Şeyx Səfi məqbərəsinin kitabxanası Şərqi ən zəngin kitabxanalarından biri olub və XVI əsrin əvvəllərindən XIX əsrin 20-ci illərinədək, yəni 3 əsr müddətində fəaliyyət göstərirdi. Sonralar bu kitabxana rusların hiyləsi ilə Tiflisə gətirilir və oradan Peterburqa İmperator kitabxanasına aparılır.

"Dar-əl Kütub" kitabxanası

"Dar-əl-Kütub" kitabxanası XII əsrdə Gəncədə təsis edilib. Gəncə və Bərdə kitabxanaları o zaman çox zəngin və nadir kitab fonduna malik olub. Həm Gəncə, həm də Bərdə böyük mədəniyyət və ticarət mərkəzi olduğuna görə, dünyanın müxtəlif ölkələrindən gələn tacirlər burada kitaba böyük tələbatın olduğunu bildirirdilər. Deməli, o qiymətli kitabların xeyli hissəsi də tacirlər vasitəsilə bura gəlib çıxırdı. Bundan başqa, kitabşünas alim İmadəddin Zəkiyəv də "Azərbaycan kitabının inkişaf yolu" adlı əsərində Gəncə kitabxanasında 10-dan çox xarici dildə kitab saxlanıldığını yazırdı.

Öz hakimiyyətləri dövründə mədəniyyətin inkişafına qayğı göstərən Atabəylər kitabxananın inkişafına və kitab fondunun zənginləşdirilməsinə xüsusi qayğı göstərirdilər. Bu kitabxana demək olar ki, bütün Şərq ölkələrindən ən qiymətli əlyazmaları alırdı. Kitabxananın özündə də kitabların üzü köçürülüb çoxaldılırdı. O cümlədən sarayda şairlər məclisi var idi. Ancaq Nizami heç zaman saraya getmədiyindən, bu məclisdə də iştirak etmirdi. Nizamının dayısı Xacə Ömər saray kitabxanasına rəhbərlik etdiyindən, bu zəngin kitabxananın qapısı şairin üzünə açıq idi.

Dayısının sağlığında kitabxanadan geniş istifadə edən şair onun ölümündən sonra bu əlaqənin zəifləməsinə təəssüf hissini ifadə edirdi. Şərqi böyük şairi kimi məşhurlaşan Nizamının yaradıcılığı bu elm ocaqları üçün böyük bir xəzinə idi. Dahi şairin əsərləri yalnız yaşadığı ərazidə deyil, Gəncəylə gediş-gəliş əlaqələri olan şəhərlərdə də yayılırdı. Nizamının yaşayıb-yaratdığı bu dövr sonrakı mərhələdə də elm və mədəniyyət mərkəzlərinin inkişafına təkan verdi və daha zəngin kitabxanaların formalaşmasına zəmin yaratdı.

Elmin NURİ

Azərbaycan kitabxanalarının yaşı və yaddaşı

V əsrdən başlayan kitab yolu

Cəfər Cabbarlı kinodramaturgiyada böyük yaradıcılıq enerjisi ilə çalışdı. Hələ 1926-cı ildə o, özünün eyniadlı pyesi əsasında «1905-ci ildə» ssenarisini yazmağa başlamışdı. Fikrimizcə, həmin vaxt A.Bəynəzərov ədibin planından xəbər tutmuş, onun idyeasını, yumşaq desək, oğurlamış, P.Folyanla «Vulkan üzərində ev» adlı ssenari quraşdırmış, havadarlarının dəstəyi ilə filmi çəkib qurtarmağa nail olmuşdu. A.Bəynəzərov sonralar C.Cabbarlının kinematografik qabiliyyətini belə etiraf edəcəkdə: «C.Cabbarlının kino sənəti sahəsində az müddət çalışmasına baxmayaraq, bir sıra kinematografik hökmlər vermək qabiliyyəti məni doğrudan da heyran edirdi». Ədibin əlyazmalarından görünür ki, o, artıq 1926-cı ildə «1905-ci ildə» ssenarisini tamamlayıbmış. O, həyat yoldaşı Sonaya məktublarının birində yazırdı: «İndi gərək rejissor ssenarisinə başlayam. Ayın 1-dən (çox güman ki, 1927-ci ilin ilk aylarından biri nəzərdə tutulur) kinoda qulluqdayam». Güman ki, C.Cabbarlı həm də filmin quruluşçu-rejissoru olmalı imiş, onun rejissor ssenarisi yazmaq niyyəti bunu təsdiq edir. «C.Cabbarlı əvvəlcə qeydlər aparmış və bəzi epizodları qaralama şəklində qələmə almışdır... Qeydlər və epizodların, qaralamalarının özü kinorejissor üçün zəngin kinematografik material olmaqla bərabər, ekran üçün səciyyəvi olan ədəbi parçalardır». Bu parçalarda dramaturq kinonun səssiz dövründə səciyyəvi olan hərəkətə və detallara xüsusi diqqət yetirmiş, konkretliyə, rejissor işinə kömək edən ifadə vasitələrinə, qurulucaq mizan və planlara ustalıqla çıxış qoymuşdu. Tədqiqatçı N.Sadiqovun qeyd etdiyi kimi, «C.Cabbarlı ssenarini sadə və aydın dildə, yüksək bədii ümumiləşdirmələri, tipik hadisələri, qısa və kəskin ifadə edən fərdi üslubda, bir sözlə, ustalıqla yazmışdır».

(Əvvəli ötən sayımızda)

Yazdığı pyesləri ekranda görmək istəyən C.Cabbarlı «sənət dostu» A.Bəynəzərovun «sayəsində» ilk fürsəti əldən verəndən sonra öz pyesinin motivləri əsasında «Sevil» ədəbi ssenarisini yazmağa başladı. «Hacı Qara» filminin ssenarisi üzərində işləyəndə artıq «Sevil»in tamamlama işlərini başa vururdu. Bakıda çəkdiyi ilk filminin «uğurundan» sonra respublika rəhbərliyinin daha da qılığna girmiş A.Bəynəzərov ustalıqla ssenarinin yazılma prosesinə qoşulmuş, hətta bu işə G.Braginskiyi də cəlb etmiş, nəticədə «1918-1920-ci illər Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyəti dövründə hakim olan mənaviyyətsizlik, meşşanlıq və qadın hüquqsuzluğunun sovet hakimiyyəti qurulması ilə sona çatmasından» bəhs edən ssenarinin yaranmasına nail olmuşdu. «Azərbaycan qadının ümumiləşdirilmiş obrazı olan Sevil» Müsavat hakimiyyəti dövründə tutqun evin bir küncündə mənasız ömür sürür, bank müdiri olan ər Balaş isə «dövrün ziyalılarının əxlaqi naqisliyini öz simasında toplamaqla, eys-ışrət içində vaxt keçirir, meşşan mühitinin tipik nümayəndəsi, kübar, Paris manikürçü kurslarından gəlmiş Dilbərə uyur və nəticədə həyatın dibinə yuvarlanır». A.Bəynəzərovun məsləhətilə filmə «Müsavat dövrünün mənaviyyətsizliyi, riyakarlığı, qadın hüquqsuzluğu» ekranda daha qabarıq görünməli idi. Müstəqillik illərinin şahidi və mübarizənin iştirakçısı olan C.Cabbarlı, şübhəsiz ki, dövrün mənavi mühitini çox gözəl bildirdi. Amma siyasi-ideoloji rəhbərliyin və A.Bəynəzərovun qarşısını almaz təzyiqləri onu güzəştə getmək məcburiyyətində qoydu.

C.Cabbarlı filmi heç olmasa, kinematografik cəhətdən xilas etmək üçün bütün proseslərdə – rejissor ssenarisinin yazılmasında, aktyor seçimində, epizodların çəkilməsində, montajda – iştirak edirdi. Bunu A.Bəynəzərov özü də təsdiqləyirdi: «...Cəfər sonrakı işlərdən də özünü geri qoymazdı. O, demək olar ki, bütün çəkilişlərə gələr və rolları ifa edənlərə epizodun mahiyyətini tez-tez başa salardı».

Onun filmdəki baş obraza tapdığı İzzət Oruczadə xatırlayırdı ki, «...Sevilin çarşabı başından atma epizodu bir neçə dəfə təkrarən çəkildi, amma bu səhnə yenə də Cəfərin xoşuna gəlmədi. O, hər dəfə əllərini birbirinə vurub deyirdi: yox, İzzət, olmadı. Çarşabı başından atmağın çox süni çıxır. Əsərin əsas kulminasiya nöqtəsi də elə buradadır. Sən çarşabı başından elə atmalısən ki, bu səhnə tamaşaçıda cəhalətin və mövhumatın qara pərdəsi olan çarşaba nifrət və qəzəb hissi oyatsın».

1929-cu ilin iyun ayında ekranlara buraxılan «Forum», «Qızıl Şərq» və «Edison» kino-teatrlarında nümayiş etdirilsə də,

C.Cabbarlının səylərinə baxmayaraq, öz «dövrünə cavab verən», «Şərq qadınının hüquqsuzluğunu və onların inqilab nəticəsində azadlığa çıxmasını» təbliğ edən bu ekran əsəri rejissor işi cəhətdən diqqəti çəkmirdi. Əvvəlcə qeyd etdiyimiz kimi, film başdan-ayağa səthi simvollarla, əsaslandırılmamış epizodlarla yüklənmişdi, bu səbəbdən də tamaşaçılar tərəfindən çətin başa düşülürdü. Amma «Sevil» filmi göstərdi ki, C.Cabbarlı kinonun spesifik xüsusiyyətlərini çox gözəl bilir, daha mükəmməl ekran əsərlərinin ortaya çıxarılmasında öz yaradıcılıq imkanlarından geniş istifadə etmək iqtidarındadır. O, ekranın «bütün sənətkarlıq məsələlərini, tələb və qanunlarını öyrənməyə can atırdı.

Bununla belə film ekranlara buraxıldıqdan sonra tamaşaçılar tərəfindən böyük rəğbətlə qarşılanmışdı. Mətbuatda filmin uğurlu olması haqqında rəylər çap olunurdu: «Film öz tamaşaçısını tapdı. Azərbaycan ictimaiyyəti bu lentdən sonra çox vacib suallara cavab tapa bildi. Çünki burada hər şey – Azərbaycan qadınının zəngin aləmi, onun uzun müddətdən bəri lənətlədiyi köhnə qanun-qaydalar dəqiq, başa düşülən bir şəkildə nümayiş etdirilmişdir. «Sevil» filmi göstərilən salonlarda tamaşaçıların hiss-həyəcanları bitib-tükənməz, ölçüyəgəlməz idi».

1928-1931-ci illər «C.Cabbarlı yaradıcılığının ən məhsuldar, ideya bədii cəhətdən ən müvəffəqiyyətli illəri» sayılsa da, dramaturqun əsərlərində sovet ideologiyasının zorən təsvirini görməmək mümkün deyil.

Siyasi-ideoloji təzyiqlər nəticəsində öz yaradıcılıq prinsiplərinə zidd ideyaları sənətə gətirməyə məcbur olan ədib bunu başa düşür, həmin səbəbdən klassik ədəbiyyata müraciət edirdi. Onun həyata keçirməmiş arzularından biri də böyük ədibimiz C.Məmmədquluzadənin «Ölülər» komediyasının ekranlaşdırılması ilə bağlı idi. C.Cabbarlı həmin arzusunu gerçəkləşdirmək üçün əvvəlcə ssenarinin librettosunu yazmışdı. Onu da qeyd edək ki, bu məşhur səhnə əsərinin əsasında ayrı-ayrı dövrlərdə ayrı-ayrı sənətkarlar film yaratmaq istəmiş, hətta hazırlıq işləri də görmüşdülər. 20-ci illərin birinci yarısında M.S.Kirmanşahlı, 30-cu illərin ikinci yarısında isə S.Mərdanov C.Cabbarlının librettosunu ekranlaşdırmağa cəhd etmişlər. Lakin bu ideya yalnız 90-cı illərdə rejissor T.Tağızadə tərəfindən həyata keçirilmişdi.

C.Cabbarlı librettoda komediyanın ümumi ruhundan doğan ideyanı tuta bilmiş, dinin bir parafırıldaqçılığını əlində oyunağa çevrilməsini ön plana çəkmişdi. Onun başlıca tənqid hədəfi Quranı anlamayan, müqəddəs kitabdən öz çirkin məqsədlərini həyata keçirmək üçün istifadə etməyə can atan «dindarlar»dır. «Quran, doğulan zaman Quran, mədrəsədə Quran, məsciddə Quran, toyda Quran, yadda Quran, qəbirdə Quran; cəmiyyət Quranla yaranır, Quranla yaşayır, bir kəlmə də başa düşmədən ölüb gedir». Librettou tədqiq edən kinoşünas N.Sadixov bunu «Quranın kinayəli şərhli və o zamankı illərdə kino sənəti üçün bədii kəşf» kimi mənalandırırsa da, C.Cabbarlı məhz cəmiyyətin islamı «bir kəlmə də başa düşməməsindən» söhbət açır. Onun fikrincə, mövhumatçılığın başlıca səbəbi də bundadır.

C.Cabbarlı librettounun süjet xəttini «Ölülər»in dramaturjiyası ilə ustalıqla uyğunlaşdırmış, əsərdəki əksər epizodları və obrazları saxlamışdır. Bununla belə, o, librettounun finalında zamanın ruhundan doğan dəyişiklik aparmağa məcbur olmuşdu: «İranla sərhəd əvvəlki kimi qalır. Lakin orada qızıl əsgərlər dayanmışdır. Mollalar, seyidlər, rövşənxanlar yaxınlaşırlar. Ancaq onlara Sovet İttifaqında yer yoxdur». Aydın ki, «həmin sonluq adı bir plakat təsiri bağışlayır. Əgər əsər çəkilsəydi, mövzunun öz daxilindən doğan təbii bir sonluğun tapılacağına şübhə etmirik... Librettordan göründüyü kimi, əsərə verilən başlanğıc nə qədər təbii və orijinaldırsa, sonluq bir o qədər süni və səthidir».

Librettou üzə çıxaran və tədqiq edən kinoşünas N.Sadixovun bu qənaətinə şəriklik ki, C.Cabbarlı ədəbi ssenari yazmağa ehtiyac duymayıb, çünki libretto tələb olunan həcmdən daha geniş, həm də çox qüvvətli yazılıb. «...Ölülər»in mündəricəsini əhatə edən bu libretto da C.Məmmədquluzadəyə xas olan üslub və ifadə tərzini saxlamağa çalışan C.Cabbarlı dramatik vəziyyətləri, kino sənəti nöqtəyi-nəzərindən aydınlaşdırmış münasibətləri lakonik şəkildə işləyib. Dialoqlar çox yığcam, təbii və aydındır; obrazların fərdi xüsusiyyətlərini açmağa, eyni zamanda onları tipikləşdirməyə kömək edir».

Davamı gələn sayımızda

N.ƏBDÜLRƏHMANLI

Cəfər Cabbarlı və ekran sənəti

Neçə illərdir yollardayam. Vaxtaşırı cəbhə bölgələrinə ezamiyyətə gedir, barıt qoxulu səngərləri gəzir, ön mövqelərdə yurdumuza keşik çəkən zabit və əsgərlərlə görüşürəm. Hər dəfə ermənilərin işğal etdikləri torpaqlara, yaşayış məntəqələrinə baxanda ürəyimdən qaranlar axır. Həmin anlarda neçə illərdən bəri düşmən tapdağı altında qalmış doğma kəndimiz gözlərim önündə canlanır. Fikirləşirəm ki, ermənilər oraları da bax beləcə dağıdıb viran qoyub yandırılar...

Axşam yenə cəbhə bölgəsinə ezamiyyətə gedəcəkdim. Səhər tezdən dəmiryol vağzalına bir az tez gəldim ki, yaxşı bir yerə bilet ala bilim. Nə qədər tez gələsəm də, kassaların qarşısını tutulu gördüm. Deyəsən, məndən də zirəklər var imiş. Hərbiçilərə bilet satılan kassanın da qarşısında bir neçə adam dayanmışdı.

Nə isə, növbəyə dayanıb gözləməkdən başqa, çarəm qalmır. Yaxşı ki, kassir xanım cəld işləyir, adamları tez yola salırdı. Buna görə də növbədə gözləməyim çox çəkmədi. Biletimi alandan sonra bir az arxayınlaşdım. Yerim və vaqonun nömrəsini bir daha nəzərdən keçirdikdən sonra geri qayıtdım.

Axşam metro stansiyasının yenilənmiş eskalatorları ilə çölə çıxanda qatarın yola düşməsinə onun beş dəqiqə qalırdı. Gec deyildi, vaxtında çatmışdım. Ətrafda yaman səs-küyü var idi. Günün hansı vaxtı gələsən metronun qarşısı belədir. Deyəsən, burada gecəyol gündüz bilinmir. Addım atıb irəliləmək olmurdu.

Bu sıxlıqda xırda alverçilər də bir tərəfdə boğazlarına güc verib yorulmadan hündürdən səslənərək axşam-axşam özlərinə müştəri soraqlayırdılar. Yaxınlıqdakı geniş küçədən ötürüb-keçən maşınların uğultusu, zəhlətökən aramsız siq-nalları kəsilmək bilmirdi. Axşamın qaranlığında hər şey bir-birinə qarışmışdı. Bu qarışıq səslər yaxınlıqdakı yeni tikilmiş binalarda əks-səda verib səmanın dərinliyinə yayılırdı. Sonra isə geniş boşluqda əriyib, itib eşidilməz olurdu.

Gecənin bu vaxtında özünə müştəri axtaran taksi sürücülərinin, ayaqüstə dayanıb alver edən, siqaret, günəbaxan tumu satan yaşlı qadınların, telefonla danışan insanların səs-küyü, hay-harayı sanki bu qaranlıq axşamla qəribə bir qeyri-ahəngdarlıq yaradırdı. Bir-birinə qarışan, bir-birinə bən-zəməyən, bir-birini tamamlama-yən, bu qırıq-qırıq, sistem-siz, eyni bir xanaya vurmayan səslər gecənin ahəngini pozurdu. Sanki həzin, kövrək, nizamlanmış bir musiqiyə hərdən yad ritmlər qatılırdı. Bütün bunları sonadək dinləməyə adamın səbri çatmırdı. Belə səs-küyün içində heç nə eşitmək olmurdu. Ona görə də yaxınlıqdakı insanlar bir-biriləri ilə qışqıra-qışqıra danışırıdılar.

Adam səsdən qulaq tutulan bu yerdən tezliklə qaçıb uzaqlaşmaq istəyirdi.

Amma nə qədər qaçsan da, yüyürsən də, bu səslər elə hey qulaqlarının içini döyəcləyir, arxamca düşüb gəlirdi. Burada çox ləngiməyib metronun qarşısından sola burulub Nuh əyyamından qalmış darısqal beton pilləkənlərlə üzün yuxarı qalxdım.

Dəmiryol vağzalının geniş meydanına çıxanda bir şairin «Vağzallarından tanınır şəhərlər» misrası yadıma düşdü. Doğrudan da, bu misrada çox böyük bir həqiqət var. İstər dəmiryolu, istərsə də avto-vağzallar şəhərlərin sifətidir. Gələnlə qonaaq birinci dəfə hər hansı bir şəhərə qədəm qoyanda ilk olaraq vağzalların «üzünü» görür. Görək biz də şəhərimizin «üzünü» çox təmiz saxlayaq. Birinci dəfə görün hər kəs ilk addımdan onu sevsin.

Şairin bu misrəsini dodaqlarının altında təkrar edə-edə pilləkənlərin yuxarisına gəlib çatdım. Sutkanın istənilən vaxtı – istər gündüz, istərsə də gecə olsun, həmişə dəmiryolu vağzalının üst tərəfindəki böyük dairənin yanına qədəm qoyanda eyni mənzərə ilə qarşılaşırsan. Bir yerdə dayanmayan, ora-bura gəzişən taksi sürücüləri onun-bunun qabağına yüyürüb özlərinə müştəri tapmağa çalışırlar. İşləməkdən yorulmuş arabaçılar isə mühərriksiz «maşınlarına» söykənib mürgü döyürlər. Onlar arada oyanıb saata baxıb qatarların gəlib gəlmədiyini dəqiqləşdirirlər. Yaxınlıqdan keçənlər onların şirin-şirin yatmaqlarına tamaşa edirlər. Qatar gələnlə kimi isə arabaçılarının yuxuları qaçır. Gözlərini açıb ayılan kimi arabalarını itəliyə-itəliyə tələm-tələsik perrona cumurlar. Özlərinə müştəri tapmaq üçün lap qabağa gedirlər. Pul dəyişənlər isə vağzalın qabağında ora-bura gəzinib tez-tez «dollar, rus pulu dəyişirəm», - deyir. Kimi özünə müştəri tapır, kimi hələ də axtarışdadı.

İki binanın arasından keçəndən sonra qarşıda geniş bir meydan açılır. Əvvəlki vaxtlarına baxanda indi dəmiryolu vağzalı öz libasını bir az dəyişib. Meydan əsaslı təmir olunub. Diametri balaca olsa da, fəvvarə tikilib. Gələnlə qatarları gözləmək üçün çox da iri olmayan səliqəli oturaclar quraşdırılıb. Platforma və yolları göstərən elektron tablolar və müxtəlif nişanlar vurulub.

Lampalar yan-yana düzülüb və ətrafa yaraşlıq verir. Necə deyərlər, vağzal, deyəsən, get-gedə vağzala oxşayır. Buradakı səs-küydən də adam tez bezir, ürəyi sıxılır. Hövsələsini basıb çox dayana bilmir.

Qatara tələsən kim, vaqonlardan düşüb evə can atan kim. Bəziləri isə gedəcəkləri qatarların dayandığı yeri səhv salıb, gecikməmək üçün əllərindəki ağır yük çantaları ilə ora-bura qaçır. Başqalarından fərqli olaraq, qatarların yola düşməsinə elan edən qadının səsi vağzalın hər tərəfində aydıncə eşidilir. Bu səs nə qədər ucadan səslənsə də, artıq hamı ona öyrəşib. Heç kəs bu səsdən, məlumatlardan bezmir. Hələ əksinə, səs bir az gec eşidiləndə adam danır. Elə bil nə isə çatdır. Heç adam özünü vağzalda hiss eləmir.

Zamanın axını ilə ayaqlaşmağa çalışan, mənzil başına vaxtında çatmaq istəyən insanlar ləngimədən harasa qaçır, harasa yüyürülər. Bir az əvvəl bir-birilərinə söykənib mürgüləyən arabaçılar indi od-alova dönüblər. Yüklə qalaqlanmış arabasını qabağa itələyərək «yol verin, yol verin», - deyib qarşısına çıxan adamlardan bir az kənara çəkilməyi xahiş edirlər. İnsan selinin içindən sürətlə keçib getməyə tələsib, müştərisinin yükünü vaqona vaxtında çatdırmağa can atırlar. Beləcə, qarşılaşdığım bu mənzərələri seyr edə-edə «Məlumat bürosu»ndan məni mənzil başına aparacaq qatarın hansı yolda dayandığını öyrəndim. Dəqiqələşdirəndən sonra həmin istiqamətə üz tutdum.

Bələdçi əlindəki balaca fənəri yandıraraq sənədlərimi diqqətlə yoxladıqdan sonra məni içəri buraxdı. Öz yerimi tapıb oturdum. Əl çantamı yatacağım yerin altına qoydum. Kupe yoldaşlarını da bir-bir gəlirdilər. Məlumat bürosunda iş başında olan qadın isə incə səsi ilə yenə qatarların vağzala daxil olmasını və yola düşməsinə elan edirdi. Yenə də səs-səsə qarışmışdı. Elə bil vağzalın bütün səs-küyü arxamca düşüb, vaqonun pəncərəsindən içəri dolurdu. Nəhayət, növbə bizim qatara da, yetişdi. Vağzal yenə də qadının məlahətli səsi bürüdü: «Bakıdan Qazaxa gedən qatara ikinci yolda, ikinci platformada minik davam edir».

Gör neçə illərdir yol gedib-gəlirik. Ömrümüzün az da olsa, bir hissəsi dəmir relslər üzərində, vaqonlarda, avtobuslarda keçir. Çox qəribədir ki, həmişə qatarların vağzala daxil olması və yaxud getməsi xəbərini qadınlar səsləndirirlər.

Bu səsə o qədər vərdiş etmişik ki, sanki ruhumuza, qanımıza hopub. Hər gün xidmətdən istifadə etdiyimiz metronun özündə də belədir. Qatarların növbəti stasiyaya çatmasını qadın səsi ilə sənişinlərə çatdırırlar. Hərdən öz-özümə sual verib fikirlişirəm ki, görəsən, nədən belədir? Hardasa bir kağızın küncündə bu barədə nə isə yazılıbmı? Yoxsa bu, yazılmamış qanundur? Bir anlıq təsəvvür edək ki, vağzallarda bu məlumatları kişilər səsləndirir. Görəsən, sənişinlər bunu necə qarşılayar? Bilmirəm necə olar, bu qeyri-adi görsənər, yoxsa yox? Bəlkə də, heç kimsə bunun fərqi varmı. Ola bilsin ki, kimsə çaşıb-qalar, bir anlıq ayaq saxlayıb sonra yoluna davam edər.

Mənim yola düşəcəyim qatara hələ də miniyin davam etməsi barədə məlumat verildəndə bir anlıq xəyallar məni ötən çağlara, artıq yaşanmış və arxada qalmış günlərə apardı. O illərdə qoynunda dünyaya göz açdığım Zəngilan torpağına gedəndə də, beləcə, kupədə oturub «Bakı-Qafan» qatarının yola düşəcəyini gözləyirdim. Həmin günlərdə də indiki kimi ölkəmizin müxtəlif istiqamətlərinə yola düşən qatarların vaxtını, yerini və platformasını qadınlar elan edirdilər. O vaxtlar ürəyimdən elə keçirdi ki, qatarla Gəncəyə, Qazaxa, Tovuz, Ağdama eləcə də, başqa rayonlara, başqa şəhərlərə gedim. O yerləri də görüm, o yerləri də gözim.

Budur, üstündən illər keçəndən sonra isə, hər şey əksinə olub. İndi bu axşam «Bakı-Qazax» qatarında oturub, doğma ocaqlarımıza getməyin həsrətini çəkirəm. Yenidən o günlərə, o illərə qaçımaq arzusunundayam. Məni xəyaldan qatarların yola düşməsinə xəbər verən qadının məlahətli səsi ayırdı. Qadın həzin səslə tələmədən «Bakıdan-Qazaxa gedən qatarın ikinci yoldan, ikinci platformadan yola düşməsinə beş dəqiqə qalır. Sənişinlərdən xahiş olunur ki, vaqonlarda öz yerlərini tutsunlar. Yaxşı yol, hörmətli sənişinlər!» - dedi.

Bələdçi yaxınlarını yola salmağa gələnlərdən vaqonu tərk etməyi xahiş etdi. Qatarın yola düşməsinə elan olunandan az sonra bir-birinə qoşulan vaqonların ardıcılıqla taqıltısı eşidildi. Zəif təkan mənim kimi şirin xəyallara dalan sənişinləri silkələyib oyatdı.

Bundan sonra vaqonlar ağır-ağır yerindən tərpəndi. Çox keçmədi ki, səs-küylü dəmiryol vağzalı arxada qaldı. Qarşıda isə bir gecəlik yol var. Sabah görülməsi işlərim çoxdur.

Nə qədər iş-gücüm çox olsa da, başım qarışsa da, doğma ocaqlar, dədə-baba yurdu, qoynunda dünyaya göz açdığım torpaqlar, əzizlərimizin məzarları, evimiz, həyatımız, bağ-bağcamız və başqa yerlər heç vaxt yaddan çıxmır. Bu gözəl yerlərin erməni işğalçılarının əlinə keçməsi illərdir ki, məni için-için yandırır.

Fikirlişirəm ki, xoş günlərin birində yenə də «Bakı-Qafan» qatarı ilə öz doğma ocaqlarımıza getmək üçün yola çıxacağam. Gecələr yol gedən həsrət qatarı isə məni vaxtında mənzil başına – Həkəri stasiyasına çatdıracaq. Oradan isə sevinsəvinsə öz kəndimizə yollanacam. Dədə-baba ocaqları öz sakinlərini ağışına alacaq. Yenə də qismətimizə düşən ömrümüzü dədə-baba yurdunda yaşayacağıq. Neçə illərdən bəri quruyub, yanmış çöllər, tarlalar yaşıl dona bürünəcək. Yenə də gen dərlərin döşündə quzular otlayacaq, yenə də bağlarda bül-büllər oxuyacaq. Yenə də...

Hələlik həsrət qatarı öz yolunu, öz platformasını gözləyir. Elə sənişinlər də intizardadı. Onları doğma yerlərə aparıb çatdıracaq qatarı axtarırlar. Məlumat bürosunda isə xeyli vaxtdır bu bərədə bir xəbər yoxdur. Heç bayaqdan bəri sənişinlərə müxtəlif məlumatlar verən qadının da məlahətli səsi eşidilmir. Nədənsə, o da susub, danışmır.

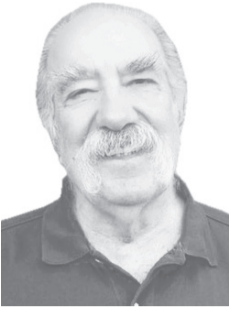
Şəhərdən uzaqlaşandan sonra hiss olunur ki, qatarın sürəti yavaş-yavaş artır. Böyrü bir az açıq qalmış pəncərədən kupemizə sərin hava dolur. Dəmir təkərlərdən qopan ritmik səslər vaqondakıları bezdirmir, sanki yuxu gətirir. Relslər üstündə şütyün elektrovöz ardınca düzülüb vaqonları dartaq sənişinləri bölgələrə aparır.

Az qalıb, inanırıq lap yaxın günlərdə bu qatar Zəngilana, Qubadlıya, Laçına, Ağdama və işğal altında olan başqa bölgələrimizə istiqamət alacaq. Və nədənsə bərdən məən elə gəlir ki, elə bu qatar eynən bizlər kimi o doğma yerlər üçün danır...

Vahid MƏHƏRRƏMOV

YOL gözləyən qatar

Fereydu TONKABONİ
(İran)

Suş şəhərinin bazar meydanı qələbəlik, səs-küylü idi. Günortanın parlaq günəşi sanki hər şeyin və hər kəsin gizli mahiyyətini amansızcasına açırdı. Bu vaxtlar nəqliyyatın hərəkəti səhər və axşamdakından daha seyrək olsa da, avtomobillərin bitmək bilməyən sırası meydanı kəsib keçir, onun başına dolanırdı.

Meydana çıxan küçələrdə xeyli ikimərtəbəli avtobus dayanmışdı - al qırmızı rəngləri adamın gözünü qamaşdırırdı. Mühərriklər tırıldayı, havaya tüstü-duman buraxırdı. Səkilərə pörtlənmiş çuğundur və turp, əksəriyyəti qırmızı və çəhrayı olan rəngbərəng şirniçilər satanlardan, ağappaq, girdə noğulla, püstəylə dolu məcməyilər yüklənmiş arabalardan ayaq basmağa yer yox idi. İri, qabığı çirtlayıb aralanmış "gülən püstə"ni başqa məcməyiyə yığmışdılar - onlar daha baha satılırdı. Hindistan badamı, xırda kişmişlə qarışmış acil - biri üç riala... Elə burdaca, primusun üstündə paxla qaynadırdılar.

Bazarın tinindəki yanacaq dolurma məntəqəsinin mazut və yağ bulaşmış meydançasında avtobus, minik maşınlarının sürücüləri benzini növbəsinə almaq üçün söyüşür, qalmaqal salırdılar. Benzini təkəni kimi də çıxıb gedirdilər. Velosipedçilər zınqırovlarını durmadan çalır, maşınların, adamların arasıyla burula-burula gedir, ləng sürücülərə, piyadalara iynəli sözlər atır, cavabında söyüş eşidirdilər.

Meydanın o biri tərəfindəki tapdanmış tozlu meydançada adamlar mərəkəyə yığışmışdılar.

Hərdən tamaşaçılardan biri ucadan salavat deyirdi. Meydanın sakit guşələrindən birində, içi qapqara üfunətli horrayla dolu dağılmış arxın düz böyründə bir qadınla bir kişi dayanmışdı.

Ucaboy, arıq bir qadın idi. Nimdəşlişindən qıraqları süzölmüş, üstündə kəsik dırnaq şəklinə oxşayan xırda, ağ aypara naxışlı tünd-göy cıdrası vardı. Sanki hamandan indicə gəlmiş kimsə bu çadranı yerə sərib üstündə dırnaq tutmuşdu. Qadının uzun, sümüklü, ensiz çənəli qırış-qırış sifəti vardı. Kişi balacaboy, cantaraq idi. Şişman ağcamaya sifəti vardı - adam lap istəyirdi əliylə yoxlayıb görsün ki, yanaqları, həqiqətən görüldüyü kimi yumşaqdırmı.

Kişi qadının əlindəki boxcadan bərk-bərk yapışmışdı. Yerlərdən tərənənədən, dinməzəcə durmuşdular və biganə sifətlərindən lap boşanmağa hazırlaşan ər-ərvada oxşayırdılar.

Batıq yanaqlarını qara, tikan kimi sərt tük basmış bir kişi onların yanında ayaq saxladı. Görkəmindən daha çox tabaqdan alver eləyənlə oxşayırdı.

- Hacı ağa, neyləmək istəyirsən ona? - deyərək kişidən soruşdu.

- Neyləməliyəm ki. Verəcəm polisə. Qoy qoduqluğa salsınlar. Bura onun üçün bəyəm Hertdi ki, dərəbəylik ola? Oğruxana deyil bura! Bəs qanun, bəs din-iman nə üçündür?!

Qadın susurdu.

- Hardan bildiniz onun elədiyini? - tabaqçı soruşdu.

- Mən yumurtaları top-top yığmışdım. Yaxınlaşdı, başladı məni söhbətə tutmağa; bir də baxdım ki, topların birində yumurtalar əskik gəlir.

- Afərin sənə, Hacı ağa! - arıq tabaqçı ucadan güldü.

Qadın qulaq asmırdı. Həyəcanla yaxınlaşan dalandara nigaran-nigaran baxırdı - balacaboy, zəif kişiydi; elə bil ya cırdana, ya da uşağa oxşayırdı. Sıx, qara saqqalı vardı və əllərini çox enli olduğundan az qala kvadrat görünən şalvarının cibinə salmışdı.

- Nə olub burda? - dalandar soruşdu. Ona cavab verən olmadı.

- Əşşi, buraxın onu, siz Allah! Şeytan azdırıb, yaqın... - deyərək, nə baş verdiyini təxmin edib dilləndi.

Hacı ona hədə ilə baxdı. Dalandar pərtləşib susdu.

- Necə yəni "şeytan azdırıb"? Niyə məni azdırırsın? - Hacı özündən çıxdı. - Həqiqətin üstünü yalanla ört-basdır eləmək olmaz. Qiyamət günü yalan söyləyə bilməyəcəksən! Yaxşı, mən buraxaram onu, bəs bu əməlinə Allah qarşısında necə haqq qazandıracaq?

Bu yerdə Hacı ağanın gözü-nə əlində yekə çanta, əynində ağ plaş, gözündə qara eynək olan bir kişi dəydi və qadın boxcasını dartıb onun əlindən çıxarmaq istəyəndə ucadan qışqırdı ki, kişinin diqqətini özünə cəlb eləsin:

- Dayan, abci! Dayan, aydınlaşdırmağıq bunu! - Hacı ətrafa boylandı. - Bu xarabada da bir dənə polis tapa bilməzsən ki!..

- Ağa, nə olub, nə məsələdir? - deyərək, ona yaxınlaşan qara eynəkli cənab soruşdu. Cavabında Hacı əlini cibinə salıb oradan üç dənə iri toyuq yumurtası çıxardı və təntənəylə dedi:

- Budur! Mən boş yerə danışmaram!

- Hə, yaxşı iş deyil! - eynəkli cənab dilləndi. - Amma... bəlkə də, acından, ya da ehtiyacdən eləyib bunu. Bağışlayın bu biçərəni, yazıqdı... -

- Necə yəni "bəlkə də, acından, ya da ehtiyacdən eləyib"? - Hacı ağa səsinə başına atdı. - Onun aclığından mənə nə var! Nədir, yoxsa yer üzündə Allahın bütün məxluqatını yedizdirməyi nəzir demişəm? Mənim xeyriyyə cəmiyyətim yoxdur! Mən sadə alverçiyəm və malımı məcənni paylamıram!

Qadın daha boxcasını Hacıнын əlindən çıxarmağa cəhd göstərmirdi, yaylığını başına çəkib yumağa dönmüşdü.

- Elədir, Hacı ağa, - deyərək tabaqçı da ərvada qahmar çıxdı. - Amma siz də mərhəmətli olun, buraxın onu! Bu səfeh qadını biabır etməyin.

Hacı qaşqabağını tökdü.

- Səfeh? Amma oğurluq eləməyə ağı çatdı, hə? Söhbət yuyub yığışdırmaqdan, qulluq göstərməkdən düşəndə, hamı zəif, əfəl olur! Amma elə ki, cırıpışdırmaq gərək oldu, zirəkləşirlər! Bizdən diribaş olurlar! Əcəbdir, vallah... -

- Hacı ağa, bu cənab düz deyir, - arıq tabaqçını dalandar da müdafiə elədi, - tökün bu daşı ətəyinizdən.

Hacı ağa əvvəl istədi onun sözlərinə fikir verməsin, amma son sözü yaman dəymişdi kişiyə.

- Hansı daşı? Qoy kim birinci başlayıb, daşı da o töksün!

- Siz geri çəkilməlisiniz! - deyərək, tabaqçı inamla dilləndi, elə bil Hacı ağanın ona qulaq asacağına əmin idi.

"Əcəb qəmişdir ha!" - eynəkli cənab fikirləşdi və az qaldı deyərək: "Yaxşı, şitini çıxarmayın, bu işin bir lax yumurta qədər dəyəri yoxdur!", amma Hacı ağanın xətrinə dəyməsin deyərək, belə dedi:

- Məncə, siz onu bağışlamalısınız... - Onsuz da biyabır olub, - tabaqçı sözünə davam etdi. - Onu iki gün qoduqluqda saxlamağın nə mənası? Pulu yoxdur ki, alalar əlindən!

- Yaxşı, - Hacı ağa cavab verdi. - Bir Allah şahiddir ki, mən yumurtanın davasını döymürəm... -

- Yaxşı, qurtardı! Hacı ağa səni bağışladı, abci! - deyərək, tabaqçı qadına müraciət edib kişinin sözünü kəsdi. - Üzr istə, çıx get.

Hacı ağa çətin vəziyyətə düşmüşdü. Bir az tərəddüddən sonra ərvadın boxcasını qaytarmağa məcbur oldu. "Eybi yox, onsuz da bəs deyincə utandırdım onu!" - öz-özünə dedi.

Tabaqçı isə düşündü: "Mənim başıma belə bir iş gəlsəydi, xəcalətimdən ölərdim. Ya da əvvəlcə bu qəmiş kişini öldürərdim, sonra da özümü... Yazıq ərvad! Nə yaxşı yerə girmir indi!"

"Biçərə qadın, bu boyda zırlıtdan sonra evinə dönəcək, özünü də əliboş, - eynəkli cənab düşüncəyə düşdü."

- Yazıq indi, bəlkə də, balalarına görə nigərandır: fikirləşir ki, Allah eləməmiş, birdən hovuzda yıxılırlar, ya da kürsüyə düşüb yanarlar... Əşşi, nəzarətsiz uşaqların başına o qədər iş gələ bilər ki - küçə dolu maşın, avtobus... Bu it oğlu da zəli kimi qəmiş olub! Əl çəkəydi barı!.."

"Biçərə qadının başından bəla əskik deyil, - dalandar da ərvadın halına yanırırdı. - Bəlkə evə necə qayıdacağına da bilmir".

Bu abcinin indi hansı hisslər yaşadığını təsvir etməyə çalışsan tabaqçı da, dalandar da, plaşlı cənab da, hətta Hacı ağanın özü də əmin idi ki, yaxasından əl çəkən kimi aradan çıxacaq, gözədən itəcək. Ağı olsa, elə də edərdi.

Lakin qadın susur, yerindən tərənənirdi və onlar bir-birinə maddım-maddım baxıb səfeh-səfeh gülümsünür, nə edəcəklərini bilmirdilər.

- Bəs yumurta... Yumurtalar necə olsun? - deyərək, qəflətən qadın soruşdu.

- Ay həyasızsan ha! Barmağın ağzına soxdunmu, əlini qoparacaq! - deyərək, Hacı yanındakılara heyrlənlə nəzər salıb deyindi.

Tabaqçı gülməkdən, hətta öskürdü də.

- Yumurtaları yaddan çıxar, abci! - deyərək, dalandar məsləhət gördü. - Daha görməyəcəksən onları.

- Get və Allaha dua elə ki, hər şey yaxşı qurtardı, - tabaqçı öskürəyi sakitləşəndə dilləndi. - Hacı ağaya dua elə ki, səni biabırçıqdan qurtardın. Cəhənnəm olsun yumurta... -

Hacı ağanın təkəbbürlü baxışları aşkar bunu deyirdi: "Eybi yox, Allah hər şeyi görür! Ondən gizlənmə bilməzsən..." daha bir neçə dəqiqə onların hamısı susub nə eləyəcəklərini bilmirmiş kimi durdu.

Hamıdan əvvəl yerindən Hacı tərənədi. Sonra tabaqçı ilə dalandar - hərəsi öz yoluyla getdi. Plaşlı kişi də getdi. Qadın isə hələ də yerində dayanıb-durmuşdu, onların ardınca maddım-maddım baxırdı. Nəhayət, o da yerindən tərənədi və ağır-ağır addımladı.

Tərcümə etdi:
İlqar ƏLFI

Bazar meydanından bir səhnə

Bu səhifəni uşaqlar, yeniyetmələr üçün hazırlamışıq. Amma bu, heç də o anlama gəlməsin ki, səhifəmizi oxuyarkən böyüklər nəşə öyrənməyəcək. Mütləq öyrənəcək.

Çünki elm öyrənmək, savad almaq insanın əbədi, həmişə-cavan arzularındandır. Bəşəriyyət zaman-zaman adamları iki yerə bölüb: savadlılara və bisavadlara. Bütün sivilizasiyalar ona görə sivilizasiya olub ki, içindəki savadlı kəsim, düşünən insanlar artıb, fərqli bir mədəniyyət yarada bilib.

Müasir dövrdə elmə, biliyə can atmaq daha vacibdir, çünki dünənə kimi qarşımızda bir sirr olaraq qalan çox mətləblər artıq çözümlə çözümlə gedir, bildiklərimiz artır, bilmədiklərimiz azalır. Amma nə qədər öyrənsək də, bilmədiklərimiz bildiklərimizdən qat-qat çox olaraq qalacaq.

Səhifəmizi müntəzəm izləsəniz, minlərlə mürəkkəb sualın sadə cavabını tapacaqsınız. Bu mətləblərin əksəriyyəti ilə orta məktəbdə rastlaşmışıq, amma, təəssüf ki, dərslərimizin, nədənsə, həmişə qəliz olan elmi dili ucbatından çox şey əxz edə bilməmişik. Biz heç də o iddiada deyilik ki, "Hər suala bir cavab" rubrikamızı izləyə-izləyə savadlanacaq, alim olacaqsınız. Məqsəd uşaqlarımızın dünyagörüşünü genişləndirmək, onları həmişə diqqət mərkəzində olan maraqlı həmsöhbətə çevirməkdir.

İlqar ƏLFİ

İnsan qazdan nə vaxtdan bəri istifadə edir?

İnsan qazı təbii mədənlərdən ala bilir, yaxud onu başqa məhsullardan istehsal edir. Məsələn, qazı almaq üçün sizə bir yol göstərək: Əgər bir başı qapalı gil borunu kömür tozu ilə doldursaq və qızdırsaq, digər başından bir müddət tüstü çıxacaq. Amma tezliklə bu tüstü kəsiləcək. Tüstü kəsiləndən sonra əgər həmin borunun ağzına açıq alov yaxınlaşdırsaq, ordan çıxan qaz parlaq bir alovla yanacaq. Əgər həmin bu təcrübənin miqyasını min dəfə böyütsək, biz kömürdən sənaye üsuluyla qaz alınması prosesinin şahidi olarıq.

1792-ci ildə süni qaz ilk dəfə şotland mühəndisi Uilyam Merdok tərəfindən istifadə olunub. O, yanan kömürdən çıxan qazı təmizləyərək ondan öz evini işıqlandırmaq üçün istifadə edib. Bir neçə il sonra Merdok eyni sistemi öz fabrikinin işıqlandırılmasında tətbiq edib. Birləşmiş Ştatlarda süni qaz işıqlandırma məqsədiylə təbii qazdan da əvvəl istifadə olunurdu.

1812-ci ildə Rod-Aylenddəki Nyuport şəhərinin sakini Deyvid Melvill öz evini və evin qarşısındakı küçəni kömürdən aldığı qazla işıqlandırır.

1816-cı ildə Merilend ştatının Baltimor şəhərinin küçələri süni qazla işıqlandırılırdı. Təbii qazı isə ilk dəfə 1821-ci ildə Nyu-York ştatının Fredoniya şəhərində tətbiq etdilər. Hal-hazırda ən çox təbii qazdan istifadə olunur. Ona görə ki, yeni təbii qaz yataqları kəşf edilib, təzə qaz texnologiyaları tətbiq olunur, qaz kəmərləri çəkilir. Bütün bu tədbirlər təbii qazın bütün iri şəhərlərə çatdırılmasını təmin edir.

Biz yeni ili niyə bayram edirik?

Yeni ilin qarşılınması dünyada ən qeyri-adi ənənələrdəndir. Bunu bayram etməyə nə vaxtdan başlayıblar?

Bəziləri hesab edir ki, bu bayramı ilk qeyd edənlər çinlilər olub, digərləri bu ənənəni qədim german tayfalarına aid edir, üçüncülər isə deyir ki, bunu birinci romalılar edib. Biz bilirik ki, çinlilər həmişə Yeni il münasibətiylə bayram keçirirlər, intəhası onların Yeni ili bizimkindən daha gec olur və bir neçə gün ərzində bayram edilir.

Qədim germanların Yeni ili fəsillərin dəyişməsi ilə əlaqədar idi və təxminən, noyabr ayının ortalarında keçirilirdi. Bu mövsümdə onlar məhsullarını yığırdılar. Bu vaxt insanlar bir yerə toplandıqından, əsas təsərrüfat işləri başa çatdıqından adamlar bir yerdə şən bir bayram təşkil edib ağır iş mövsümündən sonra dincəlirdilər. Bu bayramın noyabr ayına təsadüf etməsinə baxmayaraq, germanlar onu Yeni ilin başlanğıcı sayırdılar.

Avropanı istila edəndə, romalıları bu bayramın zamanını dəyişib təntənələri yanvar ayının birinə keçirdilər. Onlar üçün Yeni ilin gəlişi yeni həyatın başlanacağına, yeni ümidlərin cücərəcəyinə bir işarə idi.

Yeni ilin gəlişini bayram etmək və bu bayramın dəyəri bizim günlərdə də elə romalıları zamanında olan kimidir. Biz Yeni ili şən əhvali-ruhiyyədə qarşılamağa can atırıq

Hər suala

Onun pulu çox deyildi, amma hamının sevgisini qazanmışdı – yoxsullara pulsuz un, çörək paylayırdı.

Qızın atası bu toya narazılıq edir və deyir ki, əgər qızı həmin dəyirmançıya getməkdə israr etsə, ona cehiz-zad verəsi deyil. Bu söhbətdən dəyirmançının dostları da xəbər tutur və bu qərara gəlirlər ki, gənc ailəyə dayaq olsunlar, əllərindən gələnlə köməyi əsirgəməsinlər. Onların heç də pulu çox deyildi, amma fikirləşirlər ki, hər biri hədiyyə olaraq cavanlara nəşə alsın ki, kasıb dəyirmançı ilə gözəl qız ailə qura bilsinlər.

Günlərin birində dostlar yığıb qızgilə qonaq gəlir, hədiyyələrini də gətirirlər. Onlardan bəziləri mətbəx avadanlığı, digərləri evdə kara gələnlə qab-qacaq, məişət əşyaları gətirmişdilər – hədiyyələr o qədər çox idi ki, yeni ailənin bütün ehtiyacları bir gündə ödənilir və cavanlar bir-birinə qovuşa bilirlər!

İlk toy hədiyyələri belə yaranıb və bu ənənə indiyədək dünyanın bütün yerlərində yaşayır – hədiyyələrin məzmunu dəyişib, amma

ki, həmin kökəni gəlinin başının üstündə tutub kəsirdilər ki, bolluq olsun. Qonaqlardan hər biri bu kökədən dadardı ki, onların da evində firavanlıq olsun.

Dünyanın bir çox xalqlarında nikah mərasiminə həmin bu kökənin fərqli formaları daxildir. Amerika hindularının bəzi qəbilələrində gəlin tərəfindən bəyə bağışlanan məxsusi kökələr bişirilir.

Qədim Avropada isə toya gələnlə qonaqlar da şirniyyat gətirirdi və həmin şirniyyatı cavanların ömrü şirinlik içində keçsin deyərək, masaların üstünə qalaqlayardılar. Gəlinlə bəyə bu şirniyyat qalağının üzərinə əyilib öpüşməli idilər ki, arzuları çin olsun.

Belə nəql eləyirlər ki, fransalı bir şirniyyatçı İngiltərəyə səyahət edərkən bu adətə şahidi olur və fikirləşir ki, bütün bu şirniləri, meyvələri bir yerdə birləşdirib nəşə bişirmək daha yaxşı olardı... Bu minvalla, bizim indi mərasimlərdə gördüyümüz toy tortları yaranıb!

Gəlinlərin başında niyə duvaq olur?

Bu adətə yaranması barədə çoxlu rəvayət var. Onların da hamısı qədim zamanlara aiddir.

mahiyyəti yox. Toyda edilən hədiyyə cavanların həyatını nisbətən yüngülləşdirmək məqsədi daşıyır.

Bir zamanlar bizdə də toy hədiyyəsi yalnız məişətdə zəruri əşyalar olardı.

Bilirik ki, bir çox qədim xalqlarda toya qədər gəlini gələcək ərinə göstərməzdilər. Misirdə də bu adət vardı və gəlinlə bəyə bir-birini yalnız toy zamanı görə bilirdi. Bəyin gəlinin üzündən duvağı götürməsi toy mərasiminin tərkib hissəsi idi. Bu ənənə ərəblərdə, hindlilərdə, Asiya və Avropanın digər xalqlarında da vardı.

Qədim romalılarda və yəhudilərdə də belə bir adət olub.

Gəlinin başına duvaq salardılar və bu duvaq o qədər böyük olardı ki, qızın bütün bədənini örtərdi. Toydan sonra duvağı gizlədərdilər və yalnız həmin qadın dünyasını dəyişəndə çıxarardılar.

Odur ki, bəzilərinin düşündüyü kimi, toyda abır-ismət göstəricisi olan duvaq yalnız Şərqlə xalqlarında deyil, dünyanın bütün qədim xalqlarında olub.

Lakin bizim zamanlarda bu adət ancaq toy mərasiminə bir romantiklik, bir cazibə vermək üçündür: duvaq gəlinin məsumluğunu, el adətlərinə sadıqlığını nümayiş etdirir.

Və bu əşyaları işlədən cavanlara ailə qurandan sonra da uzun illər bu yardımı edən dostları, qohumları xatırladardı...

Toy kökəsi nə vaxt yaranıb?

Toy kökəsi öz tarixini hələ Roma imperiyası dövründən götürür. O zamanlar əsilzadə ailələrdə keçirilən nikah mərasimlərində məxsusi kökə bişirilirdi və həmin kökəni bəyə gəlin yeyəndə qonaqlara da paylayardılar. Hətta deyirlər

Toyda hədiyyə etmək adəti necə yaranıb?

Bir çox adətlərin tarixçəsini izləmək mümkün olmur, amma bunun konkret tarixçəsi var və bu tarixçə adama indi xoş bir nağıl kimi gəlir! Çox illər qabaq gözəl bir holland qızı dəyirmançıya ərə getmək istəyir.

İlk kərpiclərdən nə vaxt istifadə olunub?

Əgər sizdən insanın düzəltdiyi ən uzunömürlü inşaat materialı barədə soruşsaydılar, yəqin, ağılnıza ilk əvvəl kərpic gələrdi. Deyəsən, elədir ki, var: kərpic qranitdən, əhəngdaşından, hətta dəmirdən də uzunömürlüdür! Kərpic həm də çox müasir inşaat materialıdır. Ondan bütün dünyada istifadə edirlər. Amma eyni zamanda, kərpic insan sivilizasiyasının yaşadıdır! Babillilər və misirlilər kərpic hələ eramızdan 3000 il əvvəl düzəldir, ondan əzəmətli binalar tikirdilər. Arxeoloji qazıntıları materiallarına əsasən, belə bir nəticəyə gəlmək olar ki, kərpic qeyd etdiyimiz zamandan da qabaq məlum olub.

Qədim zamanlarda kərpic düzəldilməsi çox ağır bir iş idi. Onun hazırlanması üçün material gil və gilli şistlərdən ibarət – onlardan düzələn kərpic sonradan sobalarda bişirirdilər. Gili yumşaldıb su ilə qarışdırırdılar və bu zaman heç bir mexanizmdən istifadə olunmurdu: insanlar onu ayaqla əzib yoğururdular. Çiy gilə möhkəmlik üçün doğranmış saman da qatılırdı.

Bu qarışıqdan müxtəlif formada kərpiclər kəsir, sonra onu qurutmaq üçün günün altına səirdilər.

Bu üsuldən uzun əsrlər boyu istifadə olundu, amma günlərin birində adamlar xəbər tutdular ki, gilin sobada yandırılması kərpicin möhkəmliliyini də, suya davamlılığını da artırır. Bu zaman ona saman əlavə edilməsinə də ehtiyac qalmırdı. Günün altında qurudulmuş kərpiclər İngiltərənin havası üçün təbii ki, yararlı deyildi, amma Yaxın Şərqi isti iqlimli ölkələrində çiy kərpic elə davamlı oldu ki, qədim Babilin kərpic tikililərinin bir qismi, hətta bizim zamanəyə qədər davam gətirdi.

İnsanlar ev tikməyə nə vaxtdan başlayıblar?

Ev sadəcə olaraq insanın yaşadığı yerə deyilir. Amma insanlar da bir zamanlar bütün başqa canlılar kimi özlərinə cürbəcür yerlərdə sığınacaq tapırdılar. Adamlar yaxşı qorunan, etibarlı bir yer tapan kimi, onu öz evləri sayırdı. Bir müddət keçdi və insan özünə ev elədiyi yeri müxtəlif üsullarla yaxşılaşdırmağa çalışdı.

Əlbəttə, dəqiq bilmirik ki, bu proses necə başlanıb, amma insanın ilk evi çox güman ya mağaralarda, ya da ağacların kəlləsində olub. İsti iqlimli yerlərdə ibtidai adamlar ağaclarda yaşaya bilirdilər. Onlar budaqları əyib onlardan öz sığınacaqları üçün bir karkas düzəldər, sonra budaqları bir-birinə hörərək, möhkəm bağlayırdılar. Axırda da cərgə-cərgə, dərz-dərz bağlanmış budaqlardan dam düzəldirdilər. Belə sığınacaq insanı günəşdən, yağışdan, seldən, ağaca dırmaşa bilməyən vəhşi heyvanlardan qoruya bilirdi.

Lakin iqlimi soyuq olan yerlər üçün belə ev əlverişli deyildi. Ona görə də adamlar mağaralardan istifadə etməyə başladılar və onun girəcəyində mütləq tonqal qalayırdılar ki, həm yırtıcı heyvanlardan qorunsunlar, həm də üşüməsinlər. Görünür, özünün ilk tikinti təcrübəsini ibtidai insan iri daşları mağaranın ağızına düzməklə onun girişini kiçildərkən qazanıb. Lakin insanlar dağ, təpə yamaclarını qazaraq süni mağaralar düzəldəndə bu sahədə ikinci və çox əhəmiyyətli addımlarını atıblar.

Növbəti mərhələ torpaqda təbii çökəyin tapılması və onun ətrafına daşların üst-üstə düzülməsi olub. Dünyanın müxtəlif yerlərində adamlar özləri üçün yaşadıqları iqlimə uyğun evlər tikməyə başlayıblar. Avropada ilk ev girdə deyil, küncələrində tirlər olan dördbucaqlı bir konstruksiya idi: tirlərin arası bir-birinə hörülmüş cavan ağaclardan düzələn arakəsmələrdən ibarət olurdu.

İlk kanalları kim inşa edib?

Təxminən eramızdan əvvəl VI əsrdə çinlilər Xançouvanla Pekin arasında Böyük Çin kanalının çəkilişinə başlayıblar. Onun ümumi uzunluğu 1600 kilometr təşkil edirdi. Bu kanal yer üzünün ən qədim kanalı sayılır. Kanalın əsas hissəsi artıq bizim eramızın XIII əsridə hazır idi. Amma qədim misirlilər eramızdan əvvəl 1300-cü illərdə, I Seti və II Ramzesin fironluq dövrlərində Nil çayı ilə Qırmızı dənizi birləşdirən gəmiçilik kanalı inşa etmişdilər. Bu kanal məşhur Süveyş kanalının əcdadı sayılır.

Daha bir qədim kanal Babil hökmdarı Navuxanodonosorun (eramızdan əvvəl 605-562-ci illər) zamanında Dəclə və Fərat çayları arasında inşa edilib. Romalılar da imperiyanın bir çox yerlərində kanalları tikirdilər.

Odur ki, dünyada ilk kanalın məhz çinlilər tərəfindən inşa edilməsi bir qədər şübhə doğurur.

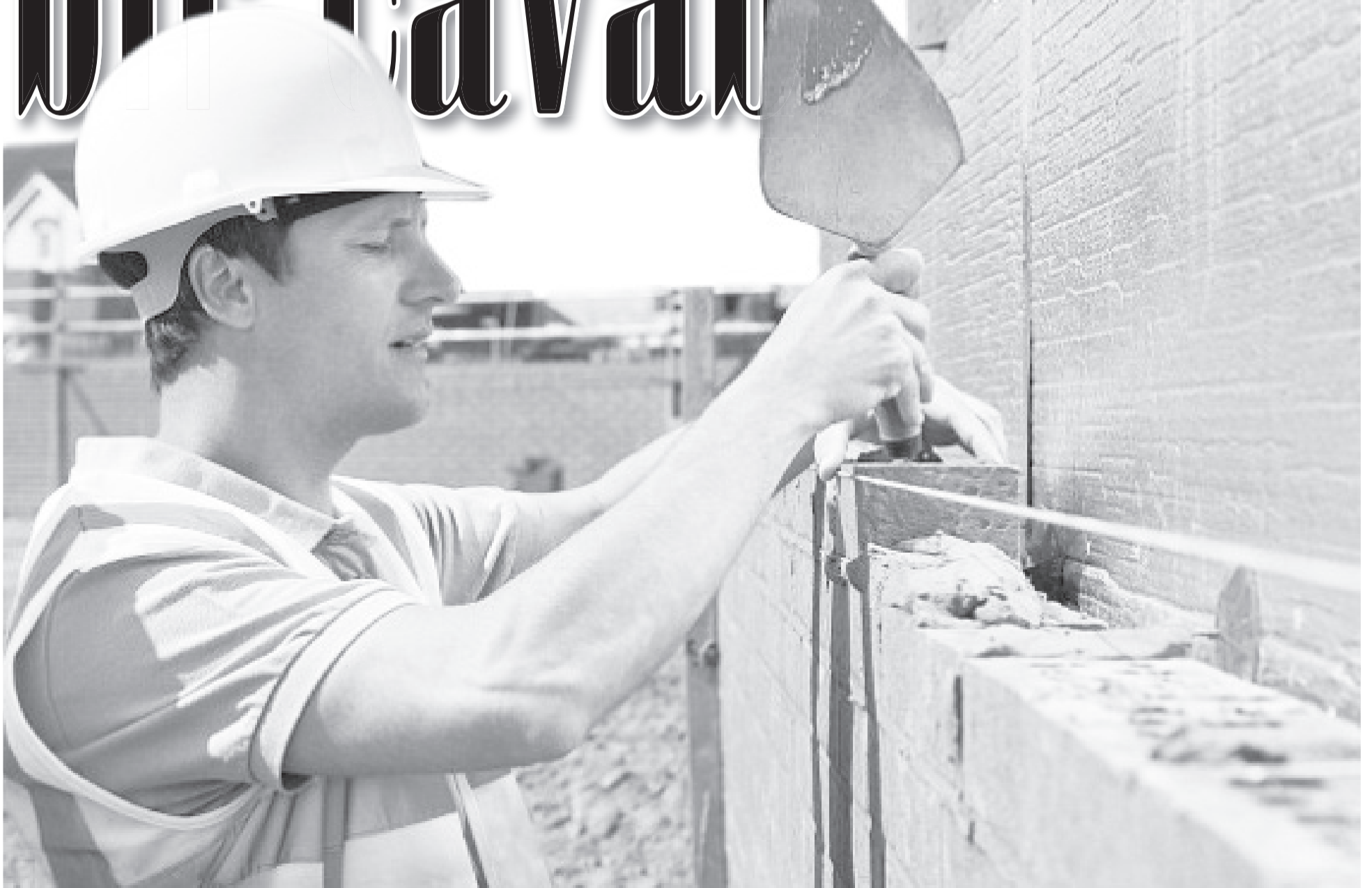
Avropada bu ənənə VIII əsrdə, Böyük Karl zamanında Reyn, Maas və Dunay çayları arasında kanallar sisteminin inşa ideyası ilə başlanıb.

Sonralar İtaliya, Fransa, Belçika və Avropanın başqa-başqa ölkələrində saysız-hesabsız kanallar tikilib. XVIII əsrin ikinci yarısında Böyük Britaniyada da, əsasən yüklərin daşınması üçün kanallar tikilirdi. 1759-1830-cu illər arasında İngiltərədə azı 4790 millik kanal çəkilib. Bir çox imkanlı adamlar, iri şirkətlər öz vəsaitini yüksək qazanc gətirən kanallara qoyurdular. Bu proses yalnız XIX əsrin 20-ci illərində, dəmiryollarının yaranması ilə zəiflədi.

Qədim zamanlarda qayıqları kanalla aparmaq üçün onları xüsusi adamlar ya itələyir, ya da çəkib aparırdılar. Lakin sonralar, yükdaşıyan gəmiləri kanal boyunca hərəkət edən qatrlar dartırdı.

Daha bir diqqətəlayiq fakt: şlüzlər kəşf olunandanək kanalları yalnız düzənlik yerlərdə inşa edirdilər. Şlüz sistemi ixtira ediləndən sonra isə, kanalı istənilən yerdə tikmək mümkün oldu.

bir cavab

Səhifələr

N 26(85) 05.08.2016

Coan Roulinq "Harri Potter" silsiləsini bitirdi

Məşhur britaniyalı yazıçı Coan Roulinq yaradıcılığı ilə bağlı açıqlama verib. O, "Harri Potter" silsiləsinin davamı olmayacağını bildirib. Bu barədə yazıçı Londonda keçirilən "Harri Potter və lənətlənmiş uşaqlar" əsərinə qoyulmuş tamaşanın premyerasında deyib. Yazıçı qeyd edib ki, sonuncu cildə Potter çox uzunmüddətli səyahətə çıxır və fikrimcə, əsəri elə burda bitirmək lazımdır.

Qeyd edək ki, Harri Potter haqqında səkkizinci kitab olan "Harri Potter və lənətlənmiş uşaqlar" cildi bu ilin iyul ayında işıq üzü görüb. Kitabdakı hadisələr 19 il sonra baş verir. İndi Harri özünün ən yaxın dostu olan Rona Uizlinin bacısı Cinni ilə evlidir. Bu hissədə baş qəhrəman Harrinin ikinci oğlu yeniyetmə Albus Severus Potterdir. Onun taleyinə ailə irsinin "ən ağır yükü" düşüb.

Qeyd edək ki, kitab artıq rus dilinə tərcümə edilib və bu ilin noyabr ayında çapdan çıxacaq.

Üç Oskarlı rejissor Putin haqqında film çəkir

Məşhur rejissor, üç dəfə Oskar mükafatına layiq görülmüş Oliver Stoun Rusiya prezidenti Vladimir Putin haqqında film çəkir. Bu barədə "life.ru" saytı xəbər verib. Stoun Putin haqqında film çəkmək istəyini hələ 2014-cü ildə dilə gətirmişdi. O, deyib ki, bir sıra qlobal siyasi hadisələrə "alternativ baxış bucağı" gətirmək istəyir. O, həmçinin Putindən müsahibə götürməyi planlaşdırdığını da jurnalistlərlə söhbətində bildirmişdi. Oliver Stoun deyib ki, bu illər ərzində Rusiya dövlət başçısının simasında "kəkilli hündür kişi" obrazı yaranıb. Filmin yaradıcılarının sözlərinə görə, sənədli film təkcə Putinin müsahibəsindən ibarət olmayacaq, bütövlükdə Rusiya prezidentinin həyatından bəhs edəcək.

Onu da qeyd edək ki, rejissor Stounu jurnalistlər keçən ilin yayında Putinin də olduğu "Et Cetera" teatrında görmüşdülər. Həmin vaxt tamaşa bitdikdən sonra Rusiya prezidenti rejissor Stounla birlikdə teatru tərk etmişdi. Bundan sonra Oliver Stoun bu il 9 may Qələbə Günü paradında Moskvada olub. Parada qatılan rejissor Böyük Vətən Müharibəsinin veteranları ilə xeyli söhbət edib.

Məşhur yazıçı Corc Martin "Taxt-tac oyunu" əsərinin yubiley buraxılışının işıq üzü görəcəyi haqqında məlumat verib. Yubiley buraxılışı olan "Buz və alov haqqında nəğmə" saqası 2016-cı ilin 18 oktyabrında satışa çıxarılacaq. Bu barədə yazıçı "Live Journal" bloq-platformasında öz səhifəsində xəbər paylaşmış. Yubiley nəşrində fantastik janrdə işləyən ən yaxşı rəssamlar tərəfindən çəkilmiş 73 ağ-qara və 8 rəngli illüstrasiya olacaq. Martinin sözlərinə görə, əsasında serial çəkilən kitab silsilələri məşhurluğunu getdikcə artırır və dünya bestsellerləri siyahısına daxil olub.

Corc Martin deyib ki, əvvəlcə üç silsilə yazmaq fikrində olsa da, sonradan yeni ideyalar yarandığından əsər 7 cild həcmində alınıb. İndiyə qədər yalnız 5 cild nəşr edilib. Yazıçı deyib ki, artıq 6-cı kitabın üzərində iş gedir. Lakin Martin 6-cı cildin nə vaxt işıq üzü görəcəyi haqqında məlumat verməyib.

iyulun 25-də təşkil edilmiş İstanbul Ərəbcə Kitab Festivalı avqustun 1-də başa çatıb. "Gulf Turk Fuar Hizmetleri" təşkilatı tərəfindən təşkil edilən sərgiyə 50 min adamın gəldiyi bildirilir. Jurnalistlərə məlumat verən Gulf Turk Medianın baş direktoru və tədbirin təşkilatçısı Mustafa əl Habbab deyib ki, sərgiyə İran, İtaliya və 12 ərəb ölkəsindən 170 nəşriyyat qatılıb. O, daha sonra qeyd edib ki, sərgidəki kitabların 60 faizi ziyarətçilər tərəfindən satın alınıb. Mustafa əl Habbab tədbirə gözlədiklərinə daha artıq maraqlı olduğunu söyləyib: "Sərgiyə Türkiyə ərəbləri və türklərindən başqa Körfezdən və Ərəb ölkələrindən bir çox məşhur siyasətçilər, nazirlər, səfirlər də qatılıb. Təbii ki, gələnlərin çoxu ərəblər idi. Türkiyədən qatılanları, əsasən, universitet tələbələrini, elmi-tədqiqat institutunun əməkdaşları, ilahiyatçılar və ərəbcə kitaba ehtiyac duyanlar təşkil edirdi."

Mustafa əl Habbab sərgi zamanı uşaqlara xüsusi stendlərin ayrıldığını xatırladaraq Suriyadan olan uşaqlara psixoloji dəstək məqsədi ilə sərgidə könüllülərin çalışdığını da qeyd edib.

Sərgidə kitabdən başqa xəttatlıq və ebru sənətinə aid nümunələr də nümayiş olunub.

Hazırladı: NARINGÜL

İstanbul Ərəbcə Kitab Sərgisini 50 min adam ziyarət edib

Oxucuların nəzərinə

Tərcümə Mərkəzinin nəşr etdiyi (Xuan Rulfo – "Pedro Paramo", Matilda Urrutia – "Pablo Nerudayla yaşanan ömür", "Latın Amerikasının romanı", "Xilas yolunun yolçuları", "Bəşəri poeziya", Ernest Heminqvey – "Qadınınsız kişilər", Akutaqava Rünoske – "Tanrıların istehzası", Jasmina Mixayloviç – "Xəzər dənizinin sahillərində", "Serbcə-Azərbaycanca lüğət", "Sözün Aydını", Oljas Süleymenov – "Az-Ya", "Candles (101 verses)" (şeir antologiyası), "Çexovdan Markesə qədər", "Modianonun seçilmiş əsərləri", "Boliviya gündəliyi", "Bizim həyatımız - bir şəh damlası" "7 pyes", Nəci Məhfuz - "Bildirçin və payız") kitabları şəhərin aşağıdakı kitab mağazalarından əldə edə bilərsiniz.

- Akadem. Kitab mağazası
- Kitab klubu mağazası
- Akademiya Kitab Mərkəzi
- Kitabevim.Az mağazası
- (28 may metrosu ətrafındakı kitab mağazaları)

"Taxt-tac oyunu"nun yubiley buraxılışı

